

ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΟΥ Ε.Α.Ε.

ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2026-2027

Α. Λατινικά Β΄ τάξης (Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών) Λυκείου Ε.Α.Ε.

Η φυσιογνωμία του μαθήματος των Λατινικών

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του Λυκείου Ε.Α.Ε. ως βαθμίδας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που παρέχει γενική παιδεία αλλά και βαθμιαία εμβάθυνση σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, το μάθημα των Λατινικών δύναται, ανάμεσα σε άλλα, να συμβάλει στην προαγωγή της κριτικής σκέψης, στην καλλιέργεια της αυτοσυνειδησίας των μαθητών/τριών σε εθνικό επίπεδο, σε ευρωπαϊκό κ.λπ. και στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στις ηθικές αξίες που συνιστούν το ανθρωπιστικό ιδεώδες.

Το μάθημα των Λατινικών συμβάλλει στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής παιδείας. Ο κύριος χαρακτήρας του είναι μορφωτικός-ανθρωπιστικός και ειδικότερα αρχαιογνωστικός. Η διδασκαλία του αποβλέπει στη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με τη λατινική γλώσσα, που θα επιτρέψει στη συνέχεια μια πρώτη γνωριμία τους με τη ρωμαϊκή γραμματεία και τον κόσμο που τη γέννησε.

Η λατινική γλώσσα και λογοτεχνία συναποτελούν με την αρχαία ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία τις δυο στέρεες βάσεις, πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ιστορικά ο ευρωπαϊκός κόσμος. Η εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με τη λατινική γλώσσα/λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει στην εκ μέρους τους συνειδητοποίηση της στενής σχέσης της με το έτερο, το αρχαιοελληνικό σκέλος της κλασικής παιδείας. Δεν πρόκειται, ασφαλώς, μόνο για τις εμφανείς ομοιότητες στη δομή της γλώσσας, τις κοινές ρίζες των λέξεων και τα πολυάριθμα δάνεια εκατέρωθεν ή την επιρροή που δέχθηκε η λατινική λογοτεχνία από τους Έλληνες συγγραφείς και ποιητές. Είναι, άλλωστε, γνωστό ότι πολλές λέξεις των ευρωπαϊκών γλωσσών (αγγλική, γαλλική, ισπανική κ.λπ.) προέρχονται από τη λατινική. Πολύ μεγαλύτερη σημασία έχει να κατανοηθεί ότι η διάσωση και ανάδειξη της ελληνικής λογοτεχνίας και ευρύτερα του ελληνικού πολιτισμού πραγματοποιήθηκε με την ακμή της ρωμαϊκής παρουσίας στην ιστορία. Η σημερινή εικόνα για το ίδιο το παρελθόν μας, άλλωστε, έχει περάσει μέσα από το φίλτρο της ρωμαϊκής πρόσληψης που προηγήθηκε. Επίσης, πέρα από την ανάγκη αντιμετώπισης του ευρωπαϊκού πολιτισμού ως προϊόντος αδιαχώριστου από τον ελληνορωμαϊκό κόσμο, είναι χρήσιμο να συνειδητοποιηθεί ότι πτυχές του πολιτισμού, π.χ. το Δίκαιο, η Ιατρική, η Φαρμακευτική, η Χημεία, έχουν συγκεκριμένες και μεγάλες οφειλές στη ρωμαϊκή συνιστώσα.

Για να αξιοποιηθεί το παιδευτικό περιεχόμενο των Λατινικών, επιβάλλεται η διδασκαλία του μαθήματος να πλαισιώνεται και από τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο, την πρόσκτηση, έστω και σε στοιχειώδη βαθμό, μιας «ρωμαιογνωσίας», ώστε να είναι ορατό το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε, μιλήθηκε και εξελίχθηκε ως γλώσσα λογοτεχνίας και επιστήμης η κλασική αυτή γλώσσα. Αυτό θα συντελέσει στην ουσιαστική συνειδητοποίηση της πολιτισμικής μας κληρονομιάς ως τμήματος του ευρωπαϊκού πολιτισμού ευρύτερα, στοιχείο που οδηγεί και στον σεβασμό της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Μεθοδολογία της διδασκαλίας

Η σύγχρονη διδακτική προσέγγιση των κλασικών κειμένων (και τέτοια, ως γνωστόν, είναι και τα λατινικά κείμενα) πρέπει να στοχεύει στην ανάδειξη του πολιτισμού του κειμένου και στη μετατόπιση του ενδιαφέροντος των μαθητών και των μαθητριών από το ενδιαφέρον για τη γλώσσα του κειμένου στο περιεχόμενο και την κατανόησή του, αξιοποιώντας ως μέσο την ανασύνθεση ιστορικών, θρησκευτικών, πολιτικών και άλλων στοιχείων που ενυπάρχουν σε αυτό.

Η προσέγγιση του κειμένου οφείλει να είναι κειμενοκεντρική και μαθητοκεντρική και να παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό για διαμορφωτική αξιολόγηση. Με την κειμενοκεντρική μέθοδο δίνεται έμφαση στη διδασκαλία των στοιχείων εκείνων που επιτρέπουν την κατανόηση των μηχανισμών οργάνωσης του λόγου σε επίπεδο πρότασης και κειμένου. Η κατανόηση της δομής της

λατινικής γλώσσας και η διδασκαλία των φαινομένων της γραμματικής και του συντακτικού οφείλει να στηρίζεται στη συγκριτική προσέγγισή τους με τα αντίστοιχα, όπου αυτά υφίστανται, φαινόμενα της αρχαίας και της νέας ελληνικής γλώσσας, ώστε να κατακτηθεί βαθμιαία ολοκληρωμένη γνώση με τρόπο οικονομικό και αποτελεσματικό. Με τον σύγχρονο τρόπο γλωσσικής διδασκαλίας αποφεύγεται η πρόταξη της θεωρίας και επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοήσουν τη δομή της γλώσσας, τη λειτουργία των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων και το περιεχόμενο των κειμένων. Συνιστάται η προσέγγιση της γλωσσικής δομής να μη γίνεται με τρόπο ρυθμιστικό-κανονιστικό. Με παιγνιώδεις επινοήσεις να οδηγούνται οι μαθητές στη βιωματική προσέγγιση και στην πρόσληψη των αξιών που υπηρετούν τα κείμενα.

Σκοπός της διδασκαλίας

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να μελετήσουν βασικά στοιχεία του λατινικού γλωσσικού συστήματος –γραμματικοσυντακτικές δομές και φαινόμενα– και να κατανοούν και να ερμηνεύουν κείμενα, βάσει ενός γλωσσικού υπομνηματισμού,
- να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της Λατινικής με την Αρχαία Ελληνική, ώστε να μπορούν να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές,
- να αντιληφθούν τις γλωσσικές επιδράσεις της λατινικής γλώσσας στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν την προέλευση λέξεων ευρωπαϊκών γλωσσών τις οποίες διδάσκονται στο σχολείο,
- να είναι σε θέση να κατανοούν όρους, έννοιες και εκφράσεις ή αποφθέγματα που χρησιμοποιούνται συχνά στον έντυπο και ηλεκτρονικό λόγο και να αναγνωρίζουν λέξεις της Λατινικής που ως γλωσσικά δάνεια έχουν ενσωματωθεί στο λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής,
- να επισημάνουν βασικές εκφραστικές ιδιαιτερότητες της λατινικής γλώσσας (ακρίβεια, σαφήνεια κ.λπ.),
- να γνωρίσουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό εγχειρίδιο, βασικά στοιχεία της ρωμαϊκής γραμματείας (γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα και ονόματα συγγραφέων κ.λπ.),
- να γνωρίσουν κάποιες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ρωμαίων.

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

Περιεχόμενο

Εισαγωγή	Λατινική Γλώσσα και Λογοτεχνία: Η λατινική γλώσσα, Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Εποχές της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Γενικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Η εξέλιξη της ρωμαϊκής λογοτεχνίας: Προκλασική εποχή (απαρχές - περ. 100 π.Χ.), Κλασική εποχή (περ. 100 π.Χ. - 14 μ.Χ.): Γενικά χαρακτηριστικά, Α. Η ρεπουμπλικανική περίοδος ή οι χρόνοι του Κικέρωνα (100-31 π.Χ.), Β. Οι Αυγούστειοι χρόνοι (31 π.Χ.-14 μ.Χ.). Πρόκειται για ενότητες της αναθεωρημένης Εισαγωγής (Δ. Ζ. Νικήτα – Β. Βαϊόπουλου) που υπάρχει στο βιβλίο Λατινικά (Τεύχος Α') με κωδικό 22-0286. Ενδεικτικές ερωτήσεις σχετικά με το ιστορικό πλαίσιο και τις κύριες πτυχές της λατινικής γραμματείας παρατίθενται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	
	Κείμενα-μετάφραση-στοιχεία ρωμαιογνωσίας	Γραμματικά-Συντακτικά φαινόμενα
Ενότητα Ι	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ.	1. Κλίση των πρωτόκλιτων

	• Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. γνωριμία με έναν σημαντικό εκπρόσωπο της κλασικής περιόδου (Οβίδιος), με τις συνθήκες λογοτεχνικής παραγωγής στη Ρώμη, περιπτώσεις λογοκρισίας κ.ο.κ.	ουσιαστικών 2. Βασικές καταλήξεις του ρήματος στην Ενεργητική Φωνή 3. Η οριστική του ενεργητικού ενεστώτα της α' συζυγίας και του βοηθητικού sum 4. Χρήσεις των πτώσεων
Ενότητα II	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. αφηγήσεις για τους ιδρυτικούς μύθους της Ρώμης και η συμβολική τους σημασία, το αινειαδικό έπος κ.λπ.	1. Κλίση των δευτερόκλιτων ονομάτων σε -us 2. Προσωπικές αντωνυμίες 3. Η δεικτική αντωνυμία ille-a-ud 4. Χρήσεις των πτώσεων
Ενότητα III	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. οι οβιδιακές <i>Μεταμορφώσεις</i>, η πρόσληψη των ελληνικών μύθων στη Ρώμη και στις εικαστικές τέχνες της Αναγέννησης και των Νεότερων Χρόνων.	1. Η οριστική του ενεστώτα της β' συζυγίας 2. Χρήσεις των πτώσεων
Ενότητα IV	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. τα ήθη ή / και οι αντιλήψεις των Ρωμαίων.	1. Ουδέτερα ουσιαστικά της β' κλίσης 2. Η οριστική του ενεργητικού παρατατικού της α' συζυγίας και του βοηθητικού sum 3. Η αντωνυμία is-ea-id 4. Η αλληλοπάθεια 5. Χρήση της αφαιρετικής 6. Παράλειψη του ρήματος
Ενότητα V	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. Ρώμη και Καρχηδόνα, ρωμαϊκή επική ποίηση, Βεργίλιος, Σίλιος Ιταλικός.	1. Κλίση των αρσενικών δευτερόκλιτων σε -er 2. Η οριστική του παρατατικού της β' συζυγίας 3. Το ουσ. locus 4. Τονισμός 5. Η αυτοπάθεια 6. Η αφαιρετική του χρόνου 7. Παράθεση - επεξήγηση
Ενότητα VI	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτεύματος (Res Publica), ρωμαϊκοί νόμοι, γνωριμία με έναν σημαντικό Ρωμαίο συγγραφέα και πολιτικό, τον Κικέρωνα.	1. Συμφωνόληκτα της γ' κλίσης 2. Η αναφορική αντωνυμία qui-quae-quod 3. Χρήσεις της γενικής
Ενότητα VII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της	1. Το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα της α' και

	Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. Ιούλιος Καίσαρας, η κατάκτηση της Γαλατίας.	της β' συζυγίας 2. Φωνηεντόληκτα (αρσ. και θηλ.) της γ' κλίσης 3. Το ελλειπτικό vis 4. Κλίση του possum (ενεστώτας – παρατατικός) 5. Τελικό και ειδικό απαρέμφατο
Ενότητα VIII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. πτυχές της κοινωνικής ζωής στη Ρώμη, εκπαίδευση, επιστολογραφία, κυνήγι κ.ά.	1. Ουδέτερα φωνηεντόληκτα της γ' κλίσης 2. Επίθετα τριτόκλιτα 3. Η οριστική του ενεργητικού μέλλοντα της α' και β' συζυγίας
Ενότητα IX	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. αφηγήσεις για το ρωμαϊκό παρελθόν - η συμβολική τους σημασία, η μετάβαση από τη βασιλεία στη Res Publica.	1. Η οριστική του ενεργητικού ενεστώτα της γ' και της δ' συζυγίας 2. Το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα της γ' και δ' συζυγίας 3. Η οριστική του ενεργητικού παρατατικού της γ' και δ' συζυγίας 4. Οι αντωνυμίες hic-haec-hoc, ille-illa-illud και ipse-ipsa-ipsium: κλίση και χρήση τους
Ενότητα X	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. η αποστολή των Ρωμαίων στην οικουμένη, όπως διατυπώνεται στην Αινειάδα. Ζητήματα αυτοπροσδιορισμού των Ρωμαίων. Αφηγήσεις για τους ιδρυτικούς μύθους της Ρώμης και η συμβολική τους σημασία.	1. Η οριστική του ενεργητικού μέλλοντα της γ' και δ' συζυγίας και του βοηθητικού sum 2. Κλίση του fero σε ενεστώτα, παρατατικό, μέλλοντα ενεργητικής φωνής 3. Φωνητικές αλλοιώσεις των προθέσεων όταν χρησιμοποιούνται ως πρώτα συνθετικά λέξεων
Ενότητα XI	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. Ρώμη και Καρχηδόνα.	1. Η οριστική του ενεργητικού παρακειμένου της α', β' και δ' συζυγίας και του βοηθητικού sum 2. Οι αρχικοί χρόνοι των ρημάτων 3. Χρονικές προτάσεις που δηλώνουν το προτερόχρονο
Ενότητα XII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. πίστη σε οιωνούς, στοιχεία ρωμαϊκής θρησκείας,	1. Η οριστική του ενεργητικού παρακειμένου της γ' συζυγίας

	ρωμαϊκή θρησκευτική ευσέβεια, ο ιστορικός Τίτος Λίβιος.	
Ενότητα XIII	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. δεισιδαιμονία, ανάπτυξη «επιστημονικής» γνώσης, μόρφωση.	1. Η οριστική του ενεργητικού υπερσυντελικού όλων των συζυγιών και του βοηθητικού <i>sum</i> 2. Η οριστική του ενεργητικού συντελεσμένου μέλλοντα 3. Τα ουσιαστικά της δ' κλίσης 4. Θέση των λέξεων στους εμπρόθετους προσδιορισμούς 5. Σημασία της αντωνυμίας <i>ille</i> 6. Εξωτερικό αναγκαστικό αίτιο
Ενότητα XIV	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. πίστη στα όνειρα, ονειρομαντεία, ρωμαϊκή θρησκεία.	1. Τα ουσιαστικά της ε' κλίσης 2. Η αντωνυμία <i>idem-eadem-idem</i> 3. Τα ρήματα σε -io που κλίνονται όπως το <i>carpio</i> 4. Η γενική και η αφαιρετική της ιδιότητας 5. Ο αντίστροφος <i>cum</i>
Ενότητα XV	• Μετάφραση του κειμένου στη ΝΕ. • Επισήμανση κοινών λέξεων και κοινών ριζών της Λατινικής με τη Νέα Ελληνική. • Σύνδεση με το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο ανάγεται το κείμενο, π.χ. η Ρώμη και οι άλλοι, γνωριμία με τον σημαντικό συγγραφέα και πολιτικό Ιούλιο Καίσαρα.	1. Βασικές καταλήξεις της παθητικής φωνής – η οριστική του παθητικού ενεστώτα της α', β' και δ' συζυγίας 2. Το απαρέμφατο του παθητικού ενεστώτα της α', β' και δ' συζυγίας 3. Τα αποθετικά ρήματα 4. Οι αρχικοί χρόνοι της παθητικής φωνής 5. Το ποιητικό αίτιο 6. Το απαρέμφατο με τα ρήματα <i>iubeo, veto, prohibeo, sino, patior, cogo</i> 7. Ο επαναληπτικός <i>cum</i>

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Lectio Quarta

ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από τον Ρωμαίο ιστορικό Γάιο Σαλλούστιο Κρίσπο (86-35 π.Χ.). Ο Σαλλούστιος παρουσιάζει εδώ μια εξιδανικευμένη εικόνα των ηθών της αρχαίας Ρώμης μέχρι το 146 π.Χ. Τη χρονολογία αυτή, κατά την οποία οι συμπατριώτες του κατέλαβαν και κατέστρεψαν την Καρχηδόνα, τη θεωρεί σημαδιακή και υποστηρίζει ότι αμέσως μετά άρχισε στη

Ρώμη ένα ασταμάτητο κατρακύλημα των ηθών. Η αντίληψη αυτή για τον «χαμένο παράδεισο» των πρώτων αιώνων της Ρώμης διαποτίζει τη ρωμαϊκή ιστορική σκέψη.

Apud antiquos Rōmānos concordia maxima sed avaritia minima erat. Rōmāni in suppliciis deōrum magnifici sed domi parci erant. Iustitiā inter se certābant et patriam curābant. In bello pericula audaciā propulsābant et beneficiis amicitias parābant. Delecti consultābant patriae; eis corpus ex annis infirmum sed ingenium propter sapientiam validum erat.

Διδακτικοί στόχοι

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες με την ερμηνευτική και κειμενοκεντρική προσέγγιση των διδακτικών ενοτήτων, ώστε να κατευθύνονται στην επισήμανση των κομβικών σημείων του κειμένου, μέσω της πολυεπίπεδης επεξεργασίας του (Λεξιλόγιο – Γραμματική – Σύνταξη).
- Να αναγνωρίζουν τα γραμματικά και τα συντακτικά φαινόμενα, εργαζόμενοι συγκριτικά, με βάση τις γνώσεις που έχουν ήδη αποκτήσει.
- Να εκτιμήσουν τη διαχρονική παρουσία της λατινικής γλώσσας, συσχετίζοντας ετυμολογικά και σημασιολογικά το λατινικό λεξιλόγιο με αυτό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, της νεοελληνικής γλώσσας και των ευρωπαϊκών γλωσσών.
- Αξιοποιώντας κριτικά τις πληροφορίες του εισαγωγικού σημειώματος, να γνωρίσουν πλευρές του ρωμαϊκού κόσμου ως μέρος του πολιτισμικού πλαισίου που γέννησε τα έργα των Λατίνων συγγραφέων και ποιητών.

Διδακτικές πρακτικές

Οι εφαρμοζόμενες διδακτικές πρακτικές που υιοθετούνται είναι ενδεικτικά οι ακόλουθες:

- ερμηνευτική μέθοδος
- κειμενοκεντρική μέθοδος
- διερευνητική-ανακαλυπτική μάθηση
- αξιοποίηση Ψηφιακών Μέσων (ΨΜ)

Προτεινόμενος χρόνος διδασκαλίας: 3 διδακτικές ώρες

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας οι μαθητές/τριες πρέπει να είναι σε θέση:

- Να κατανοούν ολιστικά το περιεχόμενο του κειμένου και να οδηγούνται στη μετάφρασή του, μέσα από τη διαδικασία λειτουργικής αξιοποίησης του λεξιλογίου που δίνεται και της μελέτης της συντακτικής δομής, με τη βοήθεια των βιβλίων αναφοράς (Γραμματική, Συντακτικό) και των συγκρίσεων με την νεοελληνική και αρχαιοελληνική γλώσσα.
- Να οδηγούνται, με αφετηρία την προϋπάρχουσα γνώση και μέσα από εμπλουτισμένη εισήγηση του διδάσκοντος, στην κριτική μελέτη του υποστηρικτικού υλικού της συγκεκριμένης ενότητας του βιβλίου και στην εκμάθηση των νέων γραμματικών φαινομένων (π.χ. σύγκριση και κατηγοριοποίηση των λέξεων ανά γένος, κλίση των δευτερόκλιτων ουσιαστικών ουδέτερου γένους, οριστική του παρατατικού των ρημάτων α' και β' συζυγίας στην ενεργητική φωνή και κλίση της αντωνυμίας *is, ea, id*).
- Να κατανοούν λατινικές φράσεις που χρησιμοποιούνται στη σημερινή επικοινωνία και να συσχετίζουν το λεξιλόγιο του κειμένου με το αντίστοιχο της Αρχαίας ή Νέας Ελληνικής ή/και άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών.
- Να αλληλεπιδρούν στη μαθησιακή διεργασία, συνεργαζόμενοι/ες αλλά και αυτενεργώντας κατά τη διαδικασία σχεδιασμού/οργάνωσης ομάδων και εκπόνησης ομαδικών

δραστηριοτήτων.

- Να γνωρίζουν βασικές πτυχές της ρωμαϊκής πολιτικής ζωής και της ρωμαϊκής σκέψης γενικότερα, που απαντούν με έμφαση στους Ρωμαίους ιστοριογράφους και να επεξεργάζονται κριτικά τα στοιχεία που εντοπίζουν, κατά τη μελέτη του υλικού τους.
- Να διακρίνουν –μέσα από την αναζήτηση, εύρεση και κριτική προσέγγιση έντυπων ή/και ηλεκτρονικών πηγών– βασικά στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτισμού (ενδεικτικά θέματα: τα ήθη στην αρχαία Ρώμη, ο ιστορικός Σαλλούστιος, οι Καρχηδονιακοί Πόλεμοι και η καταστροφή της Καρχηδόνας).

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1^η διδακτική ώρα – διαγραμματική παρουσίαση του κειμένου, διερεύνηση γραμματικών και συντακτικών φαινομένων

Αφόρμηση

Είναι καλό η διδασκαλία να ξεκινήσει με μια αφόρμηση που να σχετίζεται με το θέμα του κειμένου και βασικά πρόσωπα ή γεγονότα που αναφέρονται σε αυτό. Μπορεί να σχετίζεται με το ιστορικό παρελθόν ή να το συνδέει με το παρόν (π.χ. ένα κοινωνικό ή πολιτικό θέμα/πρόβλημα, κοινό στην αρχαιότητα και τη σύγχρονη εποχή, η επιβίωση ενός ιστορικού γεγονότος ή μυθολογικού μοτίβου στη μεσαιωνική ή τη νεότερη και σύγχρονη Τέχνη).

Ο/Η διδάσκων/ουσα διαβάζει στους/στις μαθητές/τριες το κείμενο «Τι ήταν αυτοί οι Ρωμαίοι; 1.1. Τι δεν κατάλαβε ο Αστερίξ», ιδιαίτερα το απόσπασμα «Οι Ρωμαίοι τηρούσαν ευλαβικά ... απάντηση».

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/page_002.html?prev=true)

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/page_002.html?prev=true](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/page_002.html?prev=true)

Γλωσσική εξομάλυνση και μεταφραστική προσέγγιση του κειμένου

Για την προσέγγιση της δομής του κειμένου προτείνεται η κατά κώλα επεξεργασία του κειμένου. Το κείμενο δηλαδή χωρίζεται σε συντακτικές ενότητες, με βάση ρηματικούς τύπους ως φορείς ενεργειών. Με τη χρήση ερωτήσεων (ποιος, τι / ποιον, πού, πότε, γιατί κ.λπ.) αναδεικνύονται οι βασικοί όροι της πρότασης και οι προσδιορισμοί τους.

Κατά κώλα επεξεργασία του κειμένου *In bello pericula audaciā propulsabant et beneficiis amicitia parabant* (ενδεικτικά).

<i>propulsabant</i>			et	<i>parabant</i>		
ποιοι;	τι;	με τι μέσο;		ποιοι;	τι;	με τι μέσο;
[<i>Romani</i>]	<i>pericula</i>	<i>audaciā</i>		[<i>Romani</i>]	<i>amicitiam</i>	<i>beneficiis</i>

Παρουσίαση νέων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων

Προτείνεται, όσο αυτό είναι δυνατό, η παρουσίαση των νέων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων να γίνεται όχι αυτόνομα, αλλά με αφόρμηση το κείμενο, δηλαδή οι μαθητές/τριες να οδηγούνται σε συμπεράσματα μέσα από την παρατήρηση ή/και τη σύγκριση με ήδη προϋπάρχουσα γνώση (είτε για τη λατινική γλώσσα είτε και για άλλες, π.χ. Αρχαία Ελληνική, Νεοελληνική, σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες). Αυτό προϋποθέτει βέβαια ότι στη φάση αυτή η παρουσίαση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων δεν θα είναι εξαντλητική, κάτι που μπορεί να ακολουθήσει μετά την ολοκλήρωση της επεξεργασίας του κειμένου. Ενδεικτικά:

α. Οι μαθητές/τριες κατευθύνονται από τον/την εκπαιδευτικό, με τη βοήθεια και των στοιχείων της εισαγωγής («*χαμένος παράδεισος*» των πρώτων αιώνων της Ρώμης), στον προσδιορισμό της χρονικής βαθμίδας στην οποία αναφέρεται ο Σαλλούστιος, σε σχέση με την εποχή που γράφει

(παρελθόν). Καλούνται στη συνέχεια οι μαθητές/τριες να εντοπίσουν τους ρηματικούς τύπους που αποδίδουν το παρελθόν και να τους επεξεργαστούν μορφολογικά (κατάληξη κ.λπ.).

β. Με αφορμή τον τύπο *propulsabant* ο/η διδάσκων/ουσα καλεί τους/τις μαθητές/τριες να σχηματίσουν τον αντίστοιχο τύπο στην οριστική του ενεστώτα (την οποία έχουν ήδη διδαχθεί), ώστε μέσα από τη σύγκριση των δύο τύπων να κατανοήσουν τον τρόπο σχηματισμού του παρατατικού με την προσθήκη του προσφύματος *-ba-* μεταξύ θέματος και καταλήξεων της οριστικής ενεστώτα, για τα ρήματα της πρώτης και δεύτερης συζυγίας. Επίσης, καλεί τους/τις μαθητές/τριες, αφού ανακαλέσουν στη μνήμη τους τη σημασία του παρατατικού σε άλλες γλώσσες (διάρκεια μιας πράξης στο παρελθόν) και με τη βοήθεια του λεξιλογίου της ενότητας, να μεταφράσουν τον συγκεκριμένο τύπο.

γ. Με αφορμή τους τύπους *bello, beneficiis, ingenium* οι μαθητές/τριες καλούνται να συγκρίνουν τις καταλήξεις των ουδετέρων της δεύτερης κλίσης με τις αντίστοιχες των αρσενικών και ενδεχομένως να κάνουν κατηγοριοποίηση των ουσιαστικών ανά γένος, ώστε να συνειδητοποιήσουν τη διαφοροποίηση των ουδετέρων σε σχέση με τα αρσενικά, μόνο ως προς τις πτώσεις της ονομαστικής, αιτιατικής και κλητικής. Οι μαθητές/τριες καλούνται να συγκρίνουν αυτή τη διαφοροποίηση με την αντίστοιχη της αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας στην ίδια (δεύτερη) κλίση.

δ. Δίνεται στους/στις μαθητές/τριες η πρόταση *Ἀλλ' ἦτοι μὲν ταῦθ' ὑποείξομεν ἀλλήλοισι* (Όμηρος, Ἰλιάς Δ 62) και ζητείται από αυτούς να βρουν το μέρος του λόγου με το οποίο δηλώνεται η αλληλοπάθεια. Στη συνέχεια, τους ζητείται να βρουν την αλληλοπάθεια στο λατινικό κείμενο και να διαπιστώσουν τη διαφορά. Ο/Η διδάσκων/ουσα τονίζει την απουσία της αλληλοπαθητικής αντωνυμίας στη Λατινική.

ε. Με αφορμή τον τύπο *eis* του κειμένου γίνεται αναφορά στην οριστική αντωνυμία *αὐτός αὐτή, αυτό*. Οι μαθητές/τριες με την κατάλληλη καθοδήγηση διαπιστώνουν ότι στη λατινική γλώσσα η αντωνυμία *is, ea, id* αντιστοιχεί στην αρχαιοελληνική οριστική αντωνυμία *αὐτός αὐτή, αυτό*.

στ. Οι μαθητές/τριες έχουν έρθει σε μια πρώτη επαφή με την αφαιρετική πτώση σε προηγούμενη ενότητα. Με καθοδήγηση, ανακαλύπτονται από αυτούς και επιπλέον χρήσεις της αφαιρετικής: δήλωση αναφοράς, χρόνου, τόπου και κατάστασης (εμπρόθετα ή απρόθετα).

2^η και 3^η διδακτική ώρα

Ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου, κατανόηση του περιεχομένου, γλωσσική εξομάλυνση, εμπέδωση λεξιλογίου, γραμματικών και συντακτικών φαινομένων, προσέγγιση στοιχείων πολιτισμού

Ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου και κατανόηση του περιεχομένου

Για την κατανόηση του περιεχομένου του κειμένου κρίνεται σκόπιμο να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες κλειστού ή/και ανοικτού τύπου, με στόχο πάντα να καταφεύγει ο/η μαθητής/τρια στο κείμενο. Κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιούνται οι δραστηριότητες και το λεξιλόγιο που έχει ήδη κατακτηθεί σε προηγούμενες ενότητες, ώστε να υπάρχει μια συνεχής αλληλεπίδραση του/της μαθητή/τριας με την κεκτημένη γνώση. Με τη βοήθεια της κατά κώλα επεξεργασίας του κειμένου και της γλωσσικής εξομάλυνσης αυτού, επιχειρείται μια πρώτη ερμηνευτική απόδοση του κειμένου που παίρνει την τελική μορφή της με την καθοδήγηση του/της διδάσκοντος/ουσας. Γενικότερος στόχος των δραστηριοτήτων αυτών είναι η αποδέσμευση του/της μαθητή/τριας από τη στεία διαδικασία αποστήθισης της μετάφρασης, ώστε η διερεύνηση του νοήματος του κειμένου και η εκμάθηση του λεξιλογίου να αναδειχθούν ως αυτόνομες διακριτές διαδικασίες, που φυσικά διαλέγονται με τη μετάφραση, αλλά δεν καλύπτονται ολοκληρωτικά από αυτήν. Οι δραστηριότητες θα μπορούσαν να αναληφθούν ατομικά ή ομαδοσυνεργατικά, ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο,

ενώ κάποιες θα μπορούσαν να δοθούν και ως άσκηση για το σπίτι.

Ο/Η διδάσκων/ουσα ελέγχει τον βαθμό στον οποίο κατανόησαν οι μαθητές/τριες το περιεχόμενο του κειμένου με δραστηριότητες, όπως οι παρακάτω:

α. Σημειώστε αν οι παρακάτω διατυπώσεις αληθεύουν ή όχι, με βάση το περιεχόμενο του κειμένου. Δικαιολογήστε τις απαντήσεις σας, με παραπομπές στο λατινικό κείμενο.

	Σωστό	Λάθος
Apud antiquos Romanos concordia non erat.		
Romani antiqui deis parce supplicabant.		
Antiqui Romani in bello contra pericula audaciā pugnabant.		

β. Συμπληρώστε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις, επιλέγοντας την κατάλληλη απάντηση, με βάση το περιεχόμενο του κειμένου:

i) Populus Romanus amicitias _____ parabat.

a. audaciā b. beneficiis c. suppliciis

ii) Delecti Romani ingenium _____ habebant.

a. infirmum b. validum c. minimum

γ. Με βάση το λατινικό κείμενο, περιγράψτε, σε προφορικό λόγο στη ΝΕ, τα ήθη των αρχαίων Ρωμαίων. Επιβεβαιώστε τους χαρακτηρισμούς σας, με παραπομπές στο λατινικό κείμενο.

Λεξιλογικά

α. Αντιστοιχίστε τις λατινικές λέξεις της Α' στήλης με τις σημασίες που δίνονται στη Β' στήλη (οι λέξεις στην Α' στήλη (Λατινικά) παρατίθενται με τον γραμματικό τύπο που απαντά στο κείμενο, ενώ η μετάφρασή τους στη Β' στήλη αποδίδεται στην ονομαστική ενικού). Επίσης, στην Α' στήλη υπάρχει μία λατινική λέξη της οποίας δεν δίνεται η αντίστοιχη σημασία στη Β' στήλη και χρειάζεται να τη συμπληρώσετε, ενώ στη Β' στήλη υπάρχει μία σημασία για την οποία δεν δίνεται η αντίστοιχη λατινική λέξη στην Α' στήλη, την οποία, επίσης, χρειάζεται να συμπληρώσετε:

A' στήλη	B' στήλη
i. concordia	a. σώμα
ii.	b. δικαιοσύνη
iii. iustitiā	c.
iv. beneficiis	d. ομοψυχία, ομόνοια
v. infirmum	e. ευεργεσία

Ετυμολογικά

Μέσω δραστηριοτήτων οι μαθητές/τριες, αφού πρώτα έχουν έρθει σε επαφή με το νέο λεξιλόγιο μέσα από το κείμενο, μπορούν να διαπιστώσουν τη σχέση της λατινικής γλώσσας με την Αρχαία και τη Νέα Ελληνική, καθώς και τις σύγχρονες ευρωπαϊκές. Ιδιαίτερη έμφαση μπορεί να δοθεί στις λατινικές φράσεις/λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη σημερινή επικοινωνία. Οι μαθητές/τριες μπορούν να αξιοποιήσουν στη διερεύνησή τους τις ετυμολογικού τύπου παρατηρήσεις του βιβλίου τους, καθώς και έντυπα και ηλεκτρονικά βοηθήματα.

α. Προσπαθήστε να συνδέσετε τις λατινικές λέξεις της Α' στήλης με τις ετυμολογικά συγγενείς της Β'

που προέρχονται από σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες:

Α' στήλη		Β' στήλη	
Λατινικές λέξεις		Ευρωπαϊκές λέξεις	
i.	antiquos	a.	justice (Αγγλική)
ii.	concordia	b.	antiquité (Γαλλική)
iii.	iustitiā	c.	cure (Αγγλική)
iv.	curabant	d.	Place de la Concorde (Γαλλική)

β. Με ποιες λατινικές λέξεις του κειμένου συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής και της Αγγλικής: *δομικός, πατρίδα, infirmary*;

γ. Εναλλακτικά, στην αίθουσα διδασκαλίας ως εργασία μπορεί να ανατεθεί σε ομάδες μαθητών/τριών να αναζητήσουν ετυμολογική συγγένεια της λατινικής λέξης *cor, cordis* (ρίζα *cord-*) με λέξεις της Νέας Ελληνικής (π.χ. καρδιά, καρδιακός, άκαρδος, ανοιχτόκαρδος, αποκαρδιώνω, εγκάρδιος, ενδοκάρδιο, ενδοκαρδίτιδα, κακοκαρδίζω, καλόκαρδος, καρδιακός, καρδιογνώστης, καρδιοχειρουργός, καρδιοχτύπι, κατάκαρδα, λεοντόκαρδος, μεγαλόκαρδος, μυοκάρδιο, ξεκαρδίζομαι, περικάρδιο, ταχυκαρδία, φυλλοκάρδι, χτυποκάρδι) και της Αγγλικής (π.χ. cordial, cordially, accordable, accordance, discord, discordance, discordant, discourage, cardia, cardiac, cardiogram, cardiograph, cardiologist, cardiology, cardiopathy, cardiopulmonary, cardiorespiratory, cardiovascular, courage, courageous, courageously).

δ. Αντιστοιχίστε τις λέξεις της Α' στήλης με τις λέξεις της Β' στήλης που έχουν ετυμολογική συγγένεια. Δύο (2) λέξεις της Β' στήλης δεν σχετίζονται ετυμολογικά με λέξεις της Α' στήλης:

Α' στήλη		Β' στήλη	
i.	concordia	i.	ανούσιος
ii.	annis	ii.	invalid
iii.	iustitiā	iii.	homo sapiens
iv.	sapientiam	iv.	ερπετό
v.	validum	v.	anniversary
		vi.	καρδιοπάθεια
		vii.	justice

ε. Δίνονται οι στίχοι Όμηρος, *Ιλιάς* Z 523-525 και ζητείται από τους/τις μαθητές/τριες να εντοπίσουν την ομόρριζη και ταυτόσημη λέξη με τη λατινική *cor*:

[Ο Έκτορας απευθύνεται στον αδελφό του Πάρη]:

Όμηρος, <i>Ιλιάς</i> Z 523-525
τὸ δ' ἐμὸν κῆρ ἄχνηται ἐν θυμῷ, ὅθ' ὑπὲρ σέθεν αἴσχε' ἀκούω πρὸς Τρώων, οἳ ἔχουσι πολὺν πόνον εἵνεκα σεῖο.

Ένθεση λατινικών φράσεων σε νεοελληνικό προτασιακό περιβάλλον

α. Συμπληρώστε τα κενά των παρακάτω προτάσεων, χρησιμοποιώντας κάθε φορά μία από τις παρακάτω λατινικές λέξεις/φράσεις: *homo sapiens, corpus, casus belli*.

i) Το _____ με τις σημειώσεις που του έδωσε ο συμφοιτητής του, περιείχε ό,τι έπρεπε να

διαβάσει για τις εξετάσεις.

ii) Θεωρείται ότι ο σύγχρονος άνθρωπος αποτελεί εξέλιξη του _____.

iii) Ο πρέσβης κατέστησε σαφές στον ομόλογό του της γειτονικής του χώρας ότι τυχόν μονομερής ενέργεια στο ζήτημα των συνόρων θα αποτελέσει _____.

β. Ποια από τις λατινικές φράσεις της δεύτερης στήλης αντιστοιχεί στο νεοελληνικό κείμενο της πρώτης;

Α' στήλη	Β' στήλη
Η ανάληψη της ευθύνης για ένα σφάλμα είναι ένδειξη ανωτερότητας ήθους και ποιότητας χαρακτήρα.	i. casus belli ii. ad hoc iii. a priori iv. mea culpa v. urbi et orbi

γ. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να ζητηθεί από τους/τις μαθητές/τριες ως περαιτέρω εργασία στο σπίτι να σχεδιάσουν ένα ψηφιακό κόμικ με σύντομους διαλόγους και δύο λατινικές φράσεις.

δ. Συμπληρώστε την παρακάτω περίοδο με την κατάλληλη λατινική φράση:

Η επίμονη προσπάθεια και η προσήλωση στους στόχους είναι προϋπόθεση για την επιτυχία.

- i. homo sapiens
- ii. de facto
- iii. a priori
- iv. manent
- v. sine qua non

ε. Ενσωματώστε λειτουργικά δύο από τις ακόλουθες λατινικές φράσεις, συνθέτοντας ένα κείμενο 80-100 λέξεων στη Νέα Ελληνική, επιλέγοντας ένα θέμα από τα ακόλουθα: α. Περιορισμοί λόγω κορωνοϊού ή β. Η δικαιοσύνη και η ομόνοια ως αρετές μιας κοινωνίας.

homo sapiens, de facto, de iure, a priori, a posteriori, scripta manent, sine qua non, mea culpa, status quo, primus inter pares, S.O.S. (si opus sit)

[Ενδεικτική απάντηση]

Περιορισμοί λόγω κορωνοϊού

Η ανθρώπινη φύση, εκ φύσεως ελεύθερη, a priori αντιδρά σε μέτρα που ενέχουν το στοιχείο του περιορισμού. Η εφαρμογή τους γίνεται πολλές φορές μια de facto δύσκολη υπόθεση. Δυστυχώς, όμως σε έκτακτες καταστάσεις υγειονομικού κινδύνου, η λήψη των μεγαλύτερων δυνατών προφυλάξεων γίνεται συνθήκη sine qua non για τη διατήρηση της δημόσιας υγείας.

στ. Ενσωματώστε τη λατινική φράση "scripta manent" σε ένα σύντομο δικό σας κείμενο (περίπου 30 λέξεων), ώστε να αναφάνεται η ορθή χρήση της.

[Ενδεικτική απάντηση]

Τα λόγια μας εύκολα ξεχνιούνται ή διαστρεβλώνονται. Γι' αυτό, συχνά προσφεύγουμε στην ασφάλεια μιας γραπτής συμφωνίας, αφού, αντίθετα με τα λόγια που «έχουν φτερά», scripta manent.

Εμπέδωση γραμματικών φαινομένων

Κατά τη δεύτερη αυτή φάση διδασκαλίας και αφού έχει ολοκληρωθεί μια πρώτη προσέγγιση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων (μέσα από την ανάλυση του κειμένου), ο/η διδάσκων/ουσα μπορεί να δώσει περισσότερες λεπτομέρειες γι' αυτά, καθώς και ασκήσεις εμπέδωσης. Συνιστάται να μη ζητείται απλή γραμματική ή συντακτική αναγνώριση, αλλά η χρήση γραμματικών τύπων ή ο μετασχηματισμός τους μέσα σε προτασιακό περιβάλλον, όπου καλό θα ήταν να αξιοποιείται το λεξιλόγιο της διδασκόμενης αλλά και προηγούμενων ενοτήτων.

Στην ενότητα αυτή ο/η διδάσκων/ουσα, αφού έχει πραγματοποιήσει μια πρώτη παρουσίαση των γραμματικών φαινομένων της ενότητας κατά την πρώτη διδακτική ώρα, προχωρεί σε μια συστηματικότερη παρουσιάσή τους, με χρήση κλιτικών παραδειγμάτων. Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες με τη βοήθεια αυτών των παραδειγμάτων εκπονούν ατομικά ή ομαδικά δραστηριότητες, όπως οι παρακάτω (ανάλογες μπορούν να δοθούν και για άσκηση στο σπίτι).

Βασική επιδίωξη των διδασκόντων/ουσών πρέπει να είναι η αποφυγή τυπικών/φορμαλιστικών ασκήσεων και η εστίαση στην καλλιέργεια της κριτικής και συνθετικής σκέψης των μαθητών/τριών, με αξιοποίηση όλου του εύρους πιθανών ασκήσεων, ανοικτού και κλειστού τύπου διαβαθμισμένης δυσκολίας.

Επισήμανση:

Καθώς το εξεταζόμενο κείμενο ανήκει στις πρώτες ενότητες του εγχειριδίου, δεν υπάρχει η δυνατότητα να ζητηθούν πιο σύνθετες/απαιτητικές ασκήσεις Γραμματικής και Συντακτικού, καθώς δεν έχουν διδαχθεί ακόμη παρά ελάχιστα φαινόμενα.

α. Συμπληρώστε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της λέξης στην παρένθεση:

- i. Antiqui Romani _____ (ingenium) curabant.
- ii. Socii _____ (supplicium, πληθ.) patriam salvant (salvo=σώζω).
- iii. In _____ (periculum, πληθ.) delecti patriae consultant.
- iv. Antiqui Romani patriam curabant. Apud _____ (is, πληθ.) concordia maxima erat.

β. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω φράσεων στην οριστική του παρατατικού.

- i. Venti pontum turbant et Aenean in Africam portant.
- ii. Neptunus iratus ad oram Aethiopiae urget beluam marinam, quae incolis nocet.
- iii. Patria Aeneae Troia est.
- iv. Romani in bello socios suos curant.

γ. Αντιστοιχίστε τις λατινικές λέξεις της Α' στήλης με τη γραμματική τους αναγνώριση στη Β' στήλη. Για τον ακριβέστερο εντοπισμό του γραμματικού τύπου που ζητείται, λάβετε υπόψη σας, όπου το κρίνετε αναγκαίο, τη συντακτική λειτουργία του στο εξεταζόμενο κείμενο. Στη Β' στήλη πέντε (5) χαρακτηρισμοί περισσεύουν.

Α' στήλη	Β' στήλη
I. concordia	a. γ' πληθυντικό οριστικής παρατατικού
II. patriam	b. αιτιατική πληθυντικού
III. erant	c. γ' ενικό οριστικής παρατατικού παθητικής φωνής
IV. pericula	d. ονομαστική ενικού
V. amicitias	e. αιτιατική πληθυντικού
	f. δοτική πληθυντικού

	g.	αφαιρετική πληθυντικού
	h.	ονομαστική ενικού
	i.	ονομαστική πληθυντικού
	j.	αιτιατική ενικού

Εμπέδωση συντακτικών φαινομένων

α. Διορθώστε το λάθος σε καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις, δικαιολογώντας τη διόρθωσή σας:

i. Populi antiqui concordiae inter se certabant.

ii. Aeneas et Dido inter nos amant.

β. Χαρακτηρίστε από συντακτική άποψη τις αφαιρετικές (εμπρόθετες ή απρόθετες) του ακόλουθου αποσπάσματος:

Iustitiā inter se certābant et patriam curābant. In bello pericula audaciā propulsābant et beneficiis amicitias parābant. Delecti consultābant patriae; eis corpus ex annis infirmum sed ingenium propter sapientiam validum erat.

Αφαιρετικές	Συντακτικός ρόλος

γ. Συμπληρώστε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού στην παρένθεση:

i) Patria _____ (poeta) Roma est.

ii) Regina cum _____ (filius) ad _____ (Africa) navigat.

iii) Graeci _____ (insidiae) Troiam expugnant.

iv) Terra plena _____ (ager, πληθ.) est.

v) _____ (incola, πληθ.) de _____ (fortuna) deplorant.

δ. Σημειώστε την ένδειξη στο οικείο πλαίσιο, ανάλογα με το αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λανθασμένες.

	Σωστό	Λάθος
i. magnifici είναι κατηγορούμενο στο όνομα Romani μέσω του συνδετικού ρήματος erant		
ii. iustitiā είναι επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο στο ρήμα erant		
iii. pericula είναι υποκείμενο στο ρήμα propulsabant		
iv. audaciā είναι (επιρρηματική) αφαιρετική του τρόπου/μέσου στο propulsabant		
v. propter sapientiam είναι εμπρόθετος (επιρρηματικός) προσδιορισμός του σκοπού στο erat.		

Προσέγγιση στοιχείων πολιτισμού

Η προσέγγιση των πολιτισμικών θεμάτων που αναδεικνύονται μέσα από το κείμενο ή/και το εισαγωγικό σημείωμα της ενότητας πρέπει να στηρίζεται σε διερευνητικού, διαθεματικού και

δημιουργικού χαρακτήρα δραστηριότητες των μαθητών/τριών, κατά προτίμηση ομαδικές και με τη χρήση ΨΜ.

Στην τελευταία φάση της διδακτικής διαδικασίας οι μαθητές/τριες διερευνούν ένα ή περισσότερα από τα θέματα πολιτισμού που προτείνονται στις παρακάτω δραστηριότητες (μπορούν να ασχοληθούν όλες οι ομάδες με το ίδιο θέμα ή κάθε ομάδα με διαφορετικό). Οι εργασίες μπορούν να γίνουν ομαδικά μέσα στην τάξη ή να έχουν δοθεί ως συνεργατικές εργασίες (π.χ. με τη χρήση συνεργατικών εγγράφων, αξιοποίηση λογισμικών παρουσίασης για το σπίτι) και να παρουσιαστούν στην τάξη. Ο/Η διδάσκων/ουσα και οι μαθητές/τριες παρεμβαίνουν μετά την παρουσίαση κάθε εργασίας δίνοντας ενδεχομένως περαιτέρω επεξηγήσεις ή κάνοντας τις αναγκαίες προσθήκες/διορθώσεις.

α. Το κείμενο που έχετε μπροστά σας προέρχεται από τον Ρωμαίο ιστορικό Σαλλούστιο.

Αναζητήστε στο

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection?collection=Perseus:collection:Greco-Roman> το

όνομα του Σαλλούστιου, εντοπίστε τα έργα του και αποδώστε τα με ελληνικούς τίτλους

αξιοποιώντας το λεξιλόγιο που υπάρχει στο τέλος του σχολικού βιβλίου ή

Αξιοποιώντας τις πληροφορίες της Εισαγωγής του σχολικού εγχειριδίου και το λήμμα από το Λεξικό του Kroh που σας δίνεται σε φωτοτυπία [Kroh, P. (1996). *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων*. Μτφρ. Λυπουρλής, Δ. & Τρομάρας, Λ. Θεσσαλονίκη], ετοιμάστε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση του βίου και του έργου του συγγραφέα που θα εστιάζει στην ιστορική περίοδο δράσης (ρεπουμπλικανική περίοδος ή αυτοκρατορική περίοδος;) και σε δύο βασικά χαρακτηριστικά του έργου του.

β. Στο εισαγωγικό κείμενο γίνεται αναφορά στην καταστροφή της Καρχηδόνας από τους Ρωμαίους το 146 π.Χ. ως σημείο καμπής για την εξέλιξη των ηθών στην αρχαία Ρώμη. Αφού αναζητήσετε πληροφορίες σε έντυπα εγχειρίδια της ρωμαϊκής ιστορίας ή του ρωμαϊκού κόσμου [π.χ. Εγχειρίδιο Ιστορίας της Α' Λυκείου «Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου», ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Rostovtzeff, M. (2010). *Ρωμαϊκή Ιστορία*. Μτφρ. Δ. Κάλφογλου. Αθήνα, Graf, F. (2001). *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία*, Τόμος Β': *Ρώμη*. Μτφρ. Δ. Νικήτας. Αθήνα], σχεδιάστε μια ψηφιακή χρονογραμμή για τους Καρχηδονιακούς Πολέμους και ετοιμάστε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση για τον τελευταίο Καρχηδονιακό Πόλεμο (χρονολογία, κύρια πρόσωπα, αποτελέσματα).

γ. Στο κείμενο γίνεται λόγος για τα ήθη των αρχαίων Ρωμαίων. Ιδιαίτερα, αναφέρεται η ευσέβειά τους (*pietas*) και η ανδρεία τους (*virtus*). Αναζητήστε πληροφορίες για το ευρύτερο νόημα αυτών των αρετών στη Wikipedia ή με ελεύθερη αναζήτηση στο διαδίκτυο και παρουσιάστε το υλικό στους/στις συμμαθητές/τριές σας, σε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση.

δ. Με αφετηρία τη φράση του εξεταζόμενου κειμένου “*Iustitiā inter se certābant et patriam curābant*” και αξιοποιώντας στοιχεία i) από την 3.3 Ωδή του Οράτιου με την παρακάτω σημείωση για τον πρώτο στίχο (Μιχαλόπουλος & Μιχαλόπουλος, 2015: 214-219) και ii) από το απόσπασμα Πλάτων, *Μενέξενος* 246d-247a, όπου επίσης η συζήτηση αφορά τον δημόσιο βίο, συνθέστε στη ΝΕ κείμενο 120-140 λέξεων για την έννοια και την αξία της δικαιοσύνης.

Οράτιος, <i>Carm.</i> 3.3 (1-8)	Μετάφραση Α. & Χ. Μιχαλόπουλος
<i>Iustum et tenacem propositi virum. non civium ardor prava iubentium, non vultus instantis tyranni mente quatit solida neque Auster,</i>	Τον δίκαιο και σταθερό στη σκέψη του άνδρα ούτε το πάθος των πολιτών που απαιτούν τα φαύλα κλονίζει από τη στέρα βούλησή του ούτε το πρόσωπο του απειλητικού τυράννου ούτε ο

dux inquieti turbidus Hadriae, nec fulminantis magna manus Iovis: si fractus illabatur orbis, inpravidum ferient ruinae.	Νοτιάς, ο φουσκωμένος αρχηγός της ανήσυχης Αδριατικής, ούτε το μεγάλο χέρι του Δία που κεραυνοβολεί. Αν ο κόσμος συντριβεί και καταρρεύσει, άφοβο θα τον χτυπήσουν τα συντρίμια.
---	---

Σημείωση:

στ. 1 *lustum et tenacem propositi virum*: η *iustitia* αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρετές και αξίες που συναπαρτίζουν τον ρωμαϊκό *mos maiorum*. Είναι μία από τις τέσσερις αρετές (οι άλλες τρεις είναι η *virtus*, η *pietas*, και η *clementia*) που χαρακτήκαν πάνω στη χρυσή ασπίδα που αφιέρωσε η Σύγκλητος το 27 π.Χ. στον Αύγουστο (*Res gestae* 34.2). Άλλες σπουδαίες ρωμαϊκές αξίες του *mos maiorum* είναι η λιτότητα/ολιγάρκεια, η *gravitas*, η πίστη (*fides*). Εξίσου σημαντική αρετή θεωρούνταν η *constantia*, τόσο για τους Στωικούς φιλοσόφους όσο και για το ρωμαϊκό σύστημα αξιών (Κικέρων, *Tusc.* 3).

Πλάτων, Μενέξενος 246d-247a	Μτφρ. Ν. Κορκοφίγκας
χρή οὖν μεμνημένους τῶν ἡμετέρων λόγων, ἐάν τι καὶ ἄλλο [246e] ἀσκῇτε, ἀσκεῖν μετ' ἀρετῆς, εἰδότας ὅτι τούτου λειπόμενα πάντα καὶ κτήματα καὶ ἐπιτηδεύματα αἰσχρὰ καὶ κακά. οὔτε γὰρ πλοῦτος κάλλος φέρει τῷ κεκτημένῳ μετ' ἀνανδρίας –ἄλλω γὰρ ὁ τοιοῦτος πλουτεῖ καὶ οὐχ ἑαυτῷ– οὔτε σώματος κάλλος καὶ ἰσχύς δειλῷ καὶ κακῷ συνοικοῦντα πρέποντα φαίνεται ἀλλ' ἀπρεπῆ, καὶ ἐπιφανέστερον ποιεῖ τὸν ἔχοντα καὶ ἐκφαίνει τὴν δειλίαν· πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη [247a] δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται.	Πρέπει λοιπόν να θυμάστε ολοένα τους λόγους μας, κι ό,τι κι αν [246e] κάνετε στη ζωή σας να το κάνετε πάντα με αρετή, βέβαιοι, πως δίχως την αρετή όλα τα πλούτη όλου του κόσμου κι όλα τα έργα είναι αισχρά και απαίσια. Γιατί ούτε ο πλούτος φέρνει τιμή σ' εκείνον που τον αποχτά άναντρα –γιατί γι' άλλον ο άνθρωπος αυτός πλουταίνει κι όχι για τον εαυτό του– κι ούτε του κορμιού η ομορφιά και η ρώμη ταιριάζουν και δίνουν αξία στον άναντρο και τον κακό, όταν υπάρχουν και τα δυο σ' έναν τέτοιο άνθρωπο, απεναντίας είναι παράταιρα στη ζωή του, γιατί τον εκθέτουνε πιο πολύ στην κοινωνία και κάνουνε ολοφάνερη σ' όλο τον κόσμο την αναντρία του. Κι αυτή η επιστήμη, άμα χωρίζεται [247a] από τη δικαιοσύνη και τις άλλες αρετές, αποκαλύπτεται ως πανουργία κι όχι ως σοφία.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΜΑΘΗΣΗΣ (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II)

* * *

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Carstairs-McCarthy, A. (2018). *Introduction to English Morphology: Words and Their Structure*. Edinburgh.
- Graf, F. (2001). *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, Τόμος Β΄: Ρώμη*. Μτφρ. Δ. Νικήτας. Αθήνα.
- Kroh, P. (1996). *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων*. Μτφρ. Δ. Λυπουρλής & Λ. Τρομάρας. Θεσσαλονίκη.
- Rostovtzeff, M. (2010). *Ρωμαϊκή Ιστορία*. Μτφρ. Δ. Κάλφογλου. Αθήνα.
- Μαρκαντωνάτος, Γ. (2008). *Λεξικό λατινικών και άλλων ξενόγλωσσων εύχρηστων φράσεων*. Αθήνα.

Μιχαλόπουλος, Α. Ν., & Μιχαλόπουλος, Χ. Ν. (2015). *Ρωμαϊκή Λυρική Ποίηση: Οράτιος Carmina*. Αθήνα: ΣΕΑΒ - Κάλλιπος.

Δικτυογραφία (ανάκτηση Ιούλιος 2025)

Η Ρώμη και ο κόσμος της (Θ. Παπαγγελή): https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/index.html

Πλάτων, *Μενέξενος* (246d-247a). Μτφρ. Ν. Κορκοφίγκας:

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?page=8&text_id=109

Ηλεκτρονική ιστοσελίδα της Britannica <https://www.britannica.com/event/Punic-Wars>

Latin Timeline (Χρονοδιάγραμμα για την ιστορία της λατινικής γλώσσας και τις αλλαγές που επήλθαν με την πάροδο του χρόνου). Προσβάσιμο στο:

<http://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words04/structure/latin.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ

ΓΙΑ ΤΟΥΣ/ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ Β΄ ΚΑΙ Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΛΥΚΕΙΟΥ Ε.Α.Ε.

Από το βιβλίο: Πασχάλης Μ., Σαββαντίδης Γ., *Λατινικά τεύχος Α΄ (Εισαγωγή: Δ. Ζ. Νικήτας - Β. Βαϊόπουλος)*, Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

1. Η λατινική γλώσσα: σε ποια γλωσσική οικογένεια ανήκει και σε ποια περιοχή μιλιόταν;
2. Πού οφείλονται οι ομοιότητες της λατινικής γλώσσας με την ελληνική;
3. Ποιο θεωρείται το πρώτο έργο της ρωμαϊκής λογοτεχνίας; Ποιος είναι ο συγγραφέας του και ποια η σημασία του;
4. Σε ποιες περιόδους διαιρείται η ρωμαϊκή λογοτεχνία;
5. Η λατινική γλώσσα και γραμματεία θεωρείται ότι βρίσκεται σε στενή συνάφεια με την ελληνική γλώσσα και γραμματεία. Με ποια στοιχεία μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη αυτή;
6. Με ποιες διαδικασίες προσεγγίζουν οι Ρωμαίοι λογοτέχνες τα λογοτεχνικά τους πρότυπα;
7. Τι αποτέλεσμα είχε το γεγονός ότι η μεγάλη ανάπτυξη της ρωμαϊκής λογοτεχνίας άρχισε στα ελληνιστικά χρόνια; Ποια ήταν η ιδιομορφία της ανάπτυξης των λογοτεχνικών ειδών στη Ρώμη σε σύγκριση με ό,τι συνέβη στην Ελλάδα;
8. Κατά την προκλασική εποχή πώς αντιμετωπίζεται από τους Ρωμαίους ο ελληνικός πολιτισμός;
9. Ποιο είναι το πρώτο λογοτεχνικό είδος που ωριμάζει στη Ρώμη και ποια είναι τα πρότυπά του;
10. Ποιοι είναι οι πιο γνωστοί Ρωμαίοι κωμωδιογράφοι και πώς τους αντιμετώπισε η Δύση;
11. Από πού κυρίως αντλεί τη θεματολογία της ρωμαϊκή τραγωδία και γιατί;
12. Μέχρι τη σύνθεση της «Αινειάδας» του Βεργιλίου ποιο έργο θεωρούσαν οι Ρωμαίοι ως το «εθνικό» τους έπος;
13. Πώς θα μπορούσαμε να ορίσουμε το λογοτεχνικό είδος «σάτιρα»;
14. Πώς ονομάζεται το αρχαιότερο πεζό λατινικό έργο που σώζεται; Ποιος είναι ο συγγραφέας του και ποιο το περιεχόμενό του;
15. Κατά την κλασική εποχή ποια είναι η πολιτική κατάσταση στη Ρώμη και πώς αυτή επηρεάζει τη λογοτεχνία;

16. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των ρωμαϊκών λογοτεχνικών έργων της κλασικής εποχής;
17. Κικέρων: με ποια είδη ασχολήθηκε και ποια ήταν τα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά των έργων του;
18. Ποιος ιστοριογράφος των χρόνων του Κικέρωνα επιδίδεται στην ιστορική μονογραφία και ποιο είναι το πρότυπό του;
19. Σε ποιο είδος ανήκουν τα έργα του Ιουλίου Καίσαρα και ποιο είναι το κύριο χαρακτηριστικό της γλώσσας του;
20. Ποιος είναι ο πιο γνωστός εκπρόσωπος των «νεωτερικών» ποιητών και ποια είναι η πηγή της έμπνευσής του;
21. Σε ποιο είδος ανήκει το έργο του Λουκρητίου και ποιο είναι το θέμα του;
22. Ποιος είναι ο πιο σημαντικός ιστοριογράφος των αυγουστειων χρόνων; Σε τι εστιάζει το έργο του και ποιες κεντρικές έννοιες το διατρέχουν;
23. Ποιο έργο του Βεργιλίου χαρακτηρίζεται ως το εθνικό έπος των Ρωμαίων και γιατί; Ποια ήταν τα λογοτεχνικά πρότυπα του ποιητή;
24. Ποια ήταν τα λογοτεχνικά πρότυπα από τα οποία επηρεάστηκε ο Οράτιος;
25. Με ποια είδη ποίησης ασχολήθηκε ο Οράτιος;
26. Ποιος είναι ο ποιητής των *Μεταμορφώσεων* και ποιο είναι το περιεχόμενο του έργου αυτού;
27. Ποια περίοδο καλύπτει το ιστοριογραφικό έργο του Τίτου Λίβιου και ποια τα βασικά χαρακτηριστικά του;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

A. Να σημειώσετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι Σωστές ή Λανθασμένες:

1. Η λατινική γλώσσα ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή ομάδα γλωσσών.
2. Η Λατινική ήταν μία από τις διαλέκτους της Ιταλίας.
3. Η ελληνική και η λατινική γλώσσα έχουν κοινή καταγωγή από τον Ινδοευρωπαϊκή.
4. Η λατινική και η ελληνική γλώσσα δεν παρουσιάζουν καμία ομοιότητα.
5. Τα κοινά στοιχεία ελληνικής και λατινικής γλώσσας οφείλονται, μεταξύ άλλων, στη συνύπαρξη Ελλήνων και Ρωμαίων στην Κεντρική και Κάτω Ιταλία και στη Σικελία.
6. Οι Ρωμαίοι διαμόρφωσαν το δικό τους αλφάβητο χωρίς επιδράσεις από άλλους λαούς.
7. Η λατινική λογοτεχνική παραγωγή ξεκινά μετά τη συνάντηση με τους Έλληνες, περίπου το 240 π.Χ..
8. Το πρώτο έργο της ρωμαϊκής λογοτεχνίας είναι η *Αινειάδα* του Βεργιλίου.
9. Ο Έλληνας Λίβιος Ανδρόνικος από τον Τάραντα απέδωσε στα Λατινικά την *Οδύσσεια* του Ομήρου και παρουσίασε ελληνικά δράματα διασκευασμένα στα Λατινικά.
10. Τα λογοτεχνικά είδη στη ρωμαϊκή λογοτεχνία ακολουθούν με ακρίβεια την εξέλιξη των ειδών στην αρχαία ελληνική γραμματεία: π.χ. πρώτα ωριμάζει το έπος, στη συνέχεια η λυρική ποίηση και τελευταία η κωμωδία.
11. Η εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών στη ρωμαϊκή λογοτεχνία έχει τα δικά της χαρακτηριστικά: π.χ. πρώτα ωριμάζει η κωμωδία και τελευταίο το έπος.
12. Οι Ρωμαίοι επηρεάστηκαν δημιουργικά και σε βάθος από τα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.
13. Οι Ρωμαίοι ακολούθησαν δουλικά τα ελληνικά τους πρότυπα.
14. Οι Ρωμαίοι δεν δημιούργησαν κανένα νέο λογοτεχνικό είδος, αλλά ακολούθησαν απολύτως πιστά τα είδη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.
15. Οι Ρωμαίοι επηρεάστηκαν από την αρχαία ελληνική λογοτεχνία μέσα από τη διαδικασία της δημιουργικής πρόσληψης και του ανταγωνισμού.

16. Οι Ρωμαίοι επηρεάζονται ταυτόχρονα από ελληνιστικά, κλασικά και αρχαϊκά ελληνικά πρότυπα.
17. Οι Ρωμαίοι παράγουν και νέα λογοτεχνικά είδη, όπως η σάτιρα.
18. Οι Ρωμαίοι μεταμορφώνουν ριζικά αρχαιοελληνικά λογοτεχνικά είδη, όπως συμβαίνει με τη ρωμαϊκή ελεγεία.
19. Κατά την προκλασική εποχή όλοι οι Ρωμαίοι θαυμάζουν τον ελληνικό πολιτισμό και κανείς δεν βλέπει με καχυποψία την ελληνική επίδραση.
20. Οι Ρωμαίοι αρχικά μιμούνται την ελληνική λογοτεχνία και στη συνέχεια μετασχηματίζουν δημιουργικά τα ελληνικά πρότυπα.
21. Το πρώτο λογοτεχνικό είδος που ακμάζει στη Ρώμη είναι η τραγωδία.
22. Οι Ρωμαίοι κωμωδιογράφοι επηρεάζονται περισσότερο από τη Νέα Κωμωδία της ελληνιστικής περιόδου.
23. Ο Πλαύτος και ο Τερέντιος έγραψαν τραγωδίες.
24. Στις ρωμαϊκές τραγωδίες κυριαρχεί η τρωική θεματολογία.
25. Ο Ένιος συνέθεσε ένα ιστορικό έπος με τίτλο «Χρονικά» (“Annales”).
26. Το αρχαιότερο ποιητικό λατινικό έργο που σώζεται ανήκει στον Κάτωνα και έχει τίτλο «Για τη γεωργία» (“De agricultura”).
27. Τα ρωμαϊκά λογοτεχνικά έργα της κλασικής εποχής χαρακτηρίζει η αισθητική τελειότητα και η ιδεολογική ωριμότητα.
28. Στη ρεπουμπλικανική περίοδο ανθεί κυρίως η ποίηση και στην περίοδο του Αυγούστου ακμάζει κυρίως η πεζογραφία.
29. Ο Κικέρων διακρίθηκε κυρίως στην ποίηση.
30. Ο Κικέρων μεταξύ άλλων έγραψε και φιλοσοφικά έργα.
31. Ο Κικέρων είναι πολύ γνωστός για τους ρητορικούς του λόγους.
32. Ο Κικέρων έγραψε πολλές σάτιρες.
33. Ο Ιούλιος Καίσαρ διέπρεψε στο είδος των απομνημονευμάτων με ιστορικό περιεχόμενο.
34. Ο Ιούλιος Καίσαρ έγραψε ιστορικές βιογραφίες πολιτικών προσώπων της αρχαίας Ρώμης.
35. Ο Ιούλιος Καίσαρ είναι γνωστός ποιητής της κλασικής περιόδου.
36. Ο Σαλλούστιος έγραψε βιογραφίες Ρωμαίων και Ελλήνων.
37. Ο Σαλλούστιος επιδόθηκε στην ιστορική μονογραφία.
38. Ο Σαλλούστιος είναι ένας από τους πιο σημαντικούς ιστορικούς της κλασικής περιόδου.
39. Ο Σαλλούστιος έγραψε ποίηση σε λυρικά μέτρα.
40. Ο Σαλλούστιος ήταν Ρωμαίος ιστορικός επηρεασμένος από το Θουκυδίδη.
41. Ο Κάτουλλος είναι πολύ γνωστός ποιητής του κινήματος των «Νεωτεरिकών».
42. Ο Σαλλούστιος διέπρεψε στα ιστορικά απομνημονεύματα.
43. Ο Οράτιος είναι γνωστός Ρωμαίος επικός ποιητής.
44. Ο Οράτιος έγραψε ποιητικές επιστολές.
45. Ο Οράτιος δεν επηρεάστηκε καθόλου από ελληνικά πρότυπα και ήταν εχθρικός προς το ελληνικό πνεύμα.
46. Ο Οράτιος επιδόθηκε στο ρωμαϊκό είδος της σάτιρας.
47. Ο Βεργίλιος έγραψε σάτιρα.
48. Ο Βεργίλιος έγραψε την *Αινειάδα*, το θεωρούμενο «εθνικό» έπος των Ρωμαίων.
49. Η *Αινειάδα* παρουσιάζει εμφανείς επιρροές από τα ομηρικά έπη.
50. Η *Αινειάδα* αφηγείται το ταξίδι και τις περιπέτειες του Αινεία, του μυθικού γενάρχη των Ρωμαίων, από την αναχώρησή του από την Τροία μέχρι την εγκατάστασή του στην Ιταλία.
51. Ο Βεργίλιος επιδόθηκε και στην πεζογραφία με ιστορικά θέματα.

52. Το έργο του Βεργιλίου ήταν πολύ σημαντικό για την εποχή του αλλά δεν έπαιξε κανένα ρόλο στην ιστορία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας.
53. Ο Βεργίλιος έγραψε το ομηρικού τύπου έπος της *Αινειάδας*.
54. Ο Οράτιος μετέφερε το αιολικό μέλος στη Ρώμη.
55. Ο Τίβουλλος έγραψε ελεγειακή ποίηση.
56. Ο Προπέρτιος ήταν γνωστός επικός ποιητής της κλασικής περιόδου.
57. Ο Οβίδιος ήταν (και) ελεγειακός ποιητής της κλασικής περιόδου.
58. Οι *Μεταμορφώσεις* είναι επικό ποίημα του Ορατίου.
59. Οι *Μεταμορφώσεις* είναι ένα έπος του Οβιδίου που περιέχει πλήθος (ελληνικής κυρίως προέλευσης) μύθους.
60. Οι *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου είναι ελεγειακό ποίημα, αφού ο Οβίδιος είναι (και) ελεγειακός ποιητής.
61. Οι *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου ανήκουν στο είδος της σάτιρας.
62. Ο Λουκρήτιος έγραψε φιλοσοφικό έπος.
63. Ο Λουκρήτιος έγραψε και ηρωικό έπος, εκτός από φιλοσοφικό.
64. Το επικό ποίημα του Λουκρητίου έχει φιλοσοφικό περιεχόμενο και προσπαθεί να απαλλάξει τον άνθρωπο από τη δεισιδαιμονία και τον φόβο του θανάτου.
65. Ο Κάτουλλος έγραψε ηρωική επική ποίηση.
66. Το περιεχόμενο του μεγαλύτερου μέρους της ποίησης του Κατούλλου είναι κυρίως ερωτικό.
67. Ο Οράτιος επηρεάστηκε από την αρχαία αιολική ποίηση.
68. Η *Αινειάδα* έχει πρότυπό της τα ομηρικά έπη.
69. Ο Κικέρων ήταν ένας πολύ διακεκριμένος Ρωμαίος ρήτορας.
70. Ο Κικέρων έγραψε μεγάλα επικά ποιήματα.
71. Ο Τίτος Λίβιος είναι ένας σημαντικός ιστορικός της κλασικής περιόδου.
72. Ο Τίτος Λίβιος έγραψε σάτιρα και ελεγεία.
73. Ο ιστορικός Τίτος Λίβιος παρουσίασε την ιστορική διαδρομή της Ρώμης από την ίδρυσή της ως τις μέρες του σε ποιητικό λόγο.
74. Ο Βιτρούβιος έγραψε σε πεζό λόγο έργο για την αρχιτεκτονική.
75. Ο Βιτρούβιος έγραψε το τεχνικό του σύγγραμμα σε ποιητικό λόγο.

Β. Δίνονται ονόματα εκπροσώπων της ρωμαϊκής λογοτεχνίας. Να σημειώσετε στους παρακάτω πίνακες με ποια λογοτεχνικά είδη ασχολήθηκαν (μπορεί ένας λογοτέχνης να έχει ασχοληθεί με περισσότερα από ένα είδος).

	επική ποίηση	λυρική ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική	
Οράτιος						
Βεργίλιος						
Σαλλούστιος						
Κρίσπος						
Τίτος Λίβιος						
Κικέρων						
	επική ποίηση	ελεγειακή ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική	απομνημο- νεύματα
Οβίδιος						

Λουκρήτιος						
Ιούλιος Καίσαρ						
Τίτος Λίβιος						
Κικέρων						
	επική ποίηση	ελεγειακή ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική	
Προπέρτιος						
Οβίδιος						
Βεργίλιος						
Σαλλούστιος Κρίσπος						
Τίτος Λίβιος						
Κικέρων						

	επική ποίηση	σάτιρα	λυρική ποίηση	επιστολογραφία	ρητορική
Οράτιος					
Βεργίλιος					
Κάτουλλος					
Κικέρων					

	επική ποίηση	ελεγειακή ποίηση	ιστοριογραφία	φιλοσοφία	ρητορική
Οβίδιος					
Τίβουλλος					
Βεργίλιος					
Σαλλούστιος Κρίσπος					
Τίτος Λίβιος					
Κικέρων					

Γ. Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β.

A	B
1. Βιτρούβιος	α. Αινειάδα
2. Βεργίλιος	β. Για τη φύση των πραγμάτων
3. Οράτιος	γ. Μεταμορφώσεις
4. Οβίδιος	δ. Για την αρχιτεκτονική
5. Έννιος	ε. Για τη γεωργία
6. Τίτος Λίβιος	στ. Ωδές
7. Λουκρήτιος	ζ. Απομνημονεύματα
8. Κάτων	η. Χρονικά
9. Ιούλιος Καίσαρ	θ. (Ιστορία) από την ίδρυση της πόλης (Ρώμης)

Δ. Να επιλέξετε τη/τις σωστή/-ές απάντηση/-εις:

1. Με ποια από τα παρακάτω λογοτεχνικά είδη δεν ασχολήθηκε ο Κικέρων;

- α. ρητορική
- β. επική ποίηση
- γ. φιλοσοφία
- δ. λυρική ποίηση

2. Ποιοι από τους παρακάτω υπήρξαν κωμωδιογράφοι;

- α. Πλαύτος
- β. Έννιος
- γ. Τερέντιος
- δ. Κάτων

3. Ποιος από τους παρακάτω ποιητές δεν θεωρείται ελεγειακός;

- α. Βεργίλιος
- β. Τίβουλλος
- γ. Προπέρτιος
- δ. Οβίδιος

4. Ποιος από τους παρακάτω λογοτέχνες θεωρείται ο «ιδρυτής» της ρωμαϊκής λογοτεχνίας;

- α. Οράτιος
- β. Κικέρων
- γ. Λίβιος Ανδρόνικος
- δ. Ιούλιος Καίσαρ

5. Ποιο από τα παρακάτω δεν αποτελεί χαρακτηριστικό της ρωμαϊκής λογοτεχνίας;

- α. η ανάμειξη χρονικά διαφορετικών προτύπων
- β. η ιδιόρρυθμη εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών
- γ. η παραγωγή νέων ποιητικών ειδών
- δ. η δουλική μίμηση των αρχαιοελληνικών προτύπων

6. Ποιος από τους παρακάτω συγγραφείς είναι ο καλλιτέχνης του είδους των απομνημονευμάτων;

- α. Οράτιος
- β. Προπέρτιος
- γ. Ιούλιος Καίσαρ
- δ. Τίτος Λίβιος

Ε. Να σημειώσετε με ένα Χ ποιοι από τους παρακάτω Ρωμαίους συγγραφείς και ποιητές κατατάσσονται γραμματολογικά στα χρόνια του Κικέρωνα και ποιοι στην Αυγούστεια εποχή.

	χρόνοι του Κικέρωνα	Αυγούστεια εποχή
Οράτιος		
Βεργίλιος		
Λουκρήτιος		

Κάτουλλος		
Οβίδιος		

	χρόνοι του Κικέρωνα	Αυγούστεια εποχή
Τίτος Λίβιος		
Προπέρτιος		
Ιούλιος Καίσαρ		
Σαλλούστιος Κρίσπος		
Κάτουλλος		

	χρόνοι του Κικέρωνα	Αυγούστεια εποχή
Λουκρήτιος		
Τίβουλλος		
Βιτρούβιος		
Οράτιος		
Βεργίλιος		

ΣΤ. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις επιλέγοντας τη σωστή απάντηση:

1. Η λατινική απόδοση της _____ από τον Λίβιο Ανδρόνικο θεωρείται το πρώτο έργο της ρωμαϊκής λογοτεχνίας.

α. Οδύσσειας β. Ιλιάδας γ. Αγίας Γραφής

2. Βασικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας είναι η _____ (*imitatio*) της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και ο ανταγωνισμός με αυτήν.

α. δημιουργική πρόσληψη β. δουλική αντιγραφή γ. απαξίωση

3. Ως εθνικό έπος των Ρωμαίων θεωρείται το έργο _____, όπου περιγράφονται οι περιπέτειες των μυθικών προγόνων των Ρωμαίων κατά το ταξίδι τους από την Τροία στην ιταλική χερσόνησο.

α. Η συνωμοσία του Κατιλίνα β. Ηρωίδες γ. Αινειάδα

4. Ο Ιούλιος Καίσαρ έγραψε το ιστορικού περιεχομένου έργο του σε μορφή _____.

α. απομνημονευμάτων β. θουκυδίδειας ιστοριογραφίας γ. ιστορικής βιογραφίας

5. Ο Πλάυτος και ο Τερέντιος έγραψαν _____.

α. τραγωδίες β. έπη γ. κωμωδίες

I. Για το μάθημα των Λατινικών Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών (ΟΠΑΣ) της Γ' τάξης Λυκείου Ε.Α.Ε., εφαρμόζονται τα οριζόμενα στη με αριθμ. 75306/Δ2 ΥΑ, ΦΕΚ 2942/Β'/05-07-2021 (Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Λατινικών Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών (ΟΠΑΣ) της Γ' τάξης Ημερησίου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου), όπως παρατίθεται ακολούθως:

A. Η φυσιογνωμία του μαθήματος των Λατινικών

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του Γενικού Λυκείου ως βαθμίδας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που παρέχει γενική παιδεία αλλά και βαθμιαία εμβάθυνση σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, το μάθημα των Λατινικών δύναται, ανάμεσα σε άλλα, να συμβάλει στην προαγωγή της κριτικής σκέψης, στην καλλιέργεια της αυτοσυνειδησίας των μαθητών/τριών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, και στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στις ηθικές αξίες που συνιστούν το ανθρωπιστικό ιδεώδες. Ο κύριος χαρακτήρας του μαθήματος είναι μορφωτικός-ανθρωπιστικός και ειδικότερα αρχαιογνωστικός. Η διδασκαλία του αποβλέπει στη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών/τριών με τη λατινική γλώσσα, που θα επιτρέψει στη συνέχεια μια πρώτη γνωριμία τους με τη ρωμαϊκή γραμματεία και τον κόσμο που τη γέννησε.

Η λατινική γλώσσα και λογοτεχνία συναποτελούν με την αρχαία ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία τις δύο στέρεες βάσεις, πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ιστορικά ο ευρωπαϊκός κόσμος. Η εξοικείωση των μαθητών/τριών με τη λατινική γλώσσα/λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει στην εκ μέρους τους συνειδητοποίηση της στενής σχέσης της με το αρχαιοελληνικό σκέλος της κλασικής παιδείας. Δεν πρόκειται μόνο για τις εμφανείς ομοιότητες στη δομή της γλώσσας, τις κοινές ρίζες των λέξεων και τα πολυάριθμα δάνεια εκατέρωθεν ή την επιρροή που δέχθηκε η λατινική λογοτεχνία από τους Έλληνες συγγραφείς και ποιητές. Είναι, άλλωστε, γνωστό ότι οι ρωμανικές γλώσσες προέρχονται από τη δημόσια Λατινική, ενώ πολλές λέξεις και άλλων γλωσσών (π.χ. της Αγγλικής, της Γερμανικής) έχουν λατινική προέλευση.

Πολύ μεγαλύτερη σημασία έχει να κατανοηθεί ότι η διάσωση και ανάδειξη της ελληνικής λογοτεχνίας και ευρύτερα του ελληνικού πολιτισμού πραγματοποιήθηκε χάρη στην ακμή της ρωμαϊκής παρουσίας στην ιστορία. Η εικόνα που έχουμε σήμερα ως Έλληνες για το ίδιο το παρελθόν μας, άλλωστε, έχει περάσει μέσα από το φίλτρο της ρωμαϊκής πρόσληψης που προηγήθηκε. Επίσης, πέρα από την ανάγκη αντιμετώπισης του ευρωπαϊκού πολιτισμού ως προϊόντος αδιαχώριστου από τον ελληνορωμαϊκό κόσμο, είναι χρήσιμο να συνειδητοποιηθεί ότι σημαντικές πτυχές του πολιτισμού και των επιστημών, π.χ. το Δίκαιο, η Ιατρική, η Φαρμακευτική, η Χημεία έχουν συγκεκριμένες και μεγάλες οφειλές στη ρωμαϊκή συνιστώσα.

Για να αξιοποιηθεί το παιδευτικό περιεχόμενο των Λατινικών, σκόπιμο είναι η διδασκαλία του μαθήματος να πλασιώνεται από τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο, έστω σε στοιχειώδη βαθμό, ώστε να είναι ορατό το πεδίο στο οποίο αναπτύχθηκε, μιλήθηκε και εξελίχθηκε ως γλώσσα λογοτεχνίας και επιστήμης η κλασική αυτή γλώσσα. Αυτό θα συντελέσει στην ουσιαστική συνειδητοποίηση της πολιτισμικής μας κληρονομιάς ως τμήματος του ευρωπαϊκού πολιτισμού ευρύτερα, στοιχείο που οδηγεί και στον σεβασμό της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Ειδικότερα, οι μαθητές/τριες στην Γ' Λυκείου Ε.Α.Ε. ΟΠΑΣ, μετά την πρώτη επαφή που είχαν με τη λατινική γλώσσα στη Β' Λυκείου, έχουν πλέον τη δυνατότητα να εμβαθύνουν βαθμηδόν σε ανθολογημένα πεζά κείμενα που είναι πολύ πιο κοντά στο ύφος και στον τρόπο γραφής των πρωτότυπων λατινικών κειμένων και να αντιληφθούν καλύτερα τη λατινική γλώσσα, τις δομές της και την εκφραστικότητά της. Παράλληλα, μέσα από την εμβάθυνση στη γλωσσική διδασκαλία της Λατινικής (λ.χ. εκμάθηση λεξιλογίου, προσπάθεια νεοελληνικής απόδοσης, μετασχηματιστικές

ασκήσεις κ.λπ.) τους δίνεται η ευκαιρία να αναπτύξουν σημαντικές ικανότητες και δεξιότητες όπως λ.χ. κριτική ικανότητα, οργάνωση στη σκέψη και τον λόγο, μνημονική ικανότητα για τις ανάγκες αναλυτικής και συνθετικής σκέψης, παρατηρητικότητα, στρατηγικές επίλυσης προβλήματος κ.ά.

Β. Σκοποθεσία της διδασκαλίας

Γενικός σκοπός

Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος των Λατινικών στην Γ' Λυκείου Ε.Α.Ε. ΟΠΑΣ είναι η εξοικείωση των μαθητών/τριών με τη λατινική γλώσσα που θα δώσει τη δυνατότητα για εξοικείωση και με πτυχές της λατινικής γραμματείας και του κόσμου της Ρώμης.

Οι μαθητές/τριες που θα διδαχθούν το μάθημα των Λατινικών στην Γ' Λυκείου Ε.Α.Ε. ΟΠΑΣ θα έχουν αποκτήσει ένα σημαντικό μορφωτικό εφόδιο, όχι μόνο για τις σπουδές τους σε πανεπιστημιακό επίπεδο, αλλά κυρίως για την αυτοσυνειδησία τους σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και την ένταξή τους στην ευρωπαϊκή κοινωνία των ενεργών πολιτών.

Γενικοί στόχοι

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος επιδιώκεται οι μαθητές/τριες:

- να συνεχίσουν την επαφή τους με τη λατινική γλώσσα και να εμβαθύνουν στα λεξιλογικά, μορφολογικά, γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα που τη χαρακτηρίζουν,
- να εξασκηθούν στη χρήση των βιβλίων αναφοράς (Γραμματική, Συντακτικό) και του Λεξιλογικού Πίνακα, καθώς και στη χρήση των Ψηφιακών Μέσων (ΨΜ),
- να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της Λατινικής με την Αρχαία Ελληνική, ώστε να μπορούν να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές,
- να αντιληφθούν γλωσσικές επιδράσεις της λατινικής γλώσσας στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν την προέλευση λέξεων ευρωπαϊκών γλωσσών τις οποίες διδάσκονται στο σχολείο,
- να αναπτύξουν νοητικές ικανότητες (όπως κριτική ικανότητα, αφαιρετική σκέψη, ιεράρχηση εννοιών, κ.ά.),
- να εφαρμόσουν γνωστικές στρατηγικές για την αποτελεσματικότερη διαχείριση της γνώσης με έμφαση στην ενίσχυση της μαθητικής αυτενέργειας και πρωτοβουλίας,
- να γνωρίσουν κάποιες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ρωμαίων,
- να γνωρίσουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό βιβλίο, βασικά στοιχεία της ρωμαϊκής γραμματείας (γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα και ονόματα συγγραφέων κ.λπ.),
- να καλλιεργήσουν το ενδιαφέρον για τη λατινική γλώσσα και γραμματεία και γενικότερα τον ρωμαϊκό πολιτισμό,
- να αναπτύξουν μεταγνωστικές δεξιότητες.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες αναμένεται:

- να εφαρμόζουν τις αποκτηθείσες γνώσεις σε επίπεδο λεξιλογίου, γραμματικής και συντακτικού, προκειμένου να κατανοούν τα λατινικά κείμενα και να τα αποδίδουν στη Νέα Ελληνική,
- να συμπεραίνουν τις γλωσσικές επιδράσεις της λατινικής γλώσσας στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης, ιδιαίτερα στην Ελληνική, και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν την προέλευση λέξεων ευρωπαϊκών γλωσσών τις οποίες διδάσκονται στο σχολείο,
- να αναγνωρίζουν λέξεις της Λατινικής που ως γλωσσικά δάνεια έχουν ενσωματωθεί στο λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής,

- να επισημαίνουν βασικές εκφραστικές ιδιαιτερότητες της λατινικής γλώσσας (ακρίβεια, σαφήνεια κ.λπ.),
- να εξηγούν, να ερμηνεύουν και να σχολιάζουν τις ιδέες και τις αξίες ενός κειμένου και να τις συγκρίνουν με τις αξίες της σύγχρονης εποχής,
- να παρουσιάζουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό βιβλίο, βασικά στοιχεία της ρωμαϊκής γραμματείας (γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα και ονόματα συγγραφέων κ.λπ.) και κάποιες πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ρωμαίων,
- να διαπιστώνουν μέσα από συγκεκριμένες (αυτο-, ετερο-) αναστοχαστικές διαδικασίες α) τι έμαθαν, τι θέλουν να μάθουν ή τι χρειάζεται να μάθουν, β) τους τρόπους προσέγγισης των κειμένων που ακολούθησαν και να επιλέγουν τις κατάλληλες στρατηγικές, ώστε να διευρύνουν τις αναγνωστικές τους δυνατότητες.

Γ. Διδακτική πλαισίωση και σχεδιασμός μάθησης

Η διδακτική προσέγγιση των λατινικών κειμένων πρέπει να υπηρετεί, εκτός των άλλων, και την κατανόηση του περιεχομένου τους και να αναδεικνύει τα ιστορικά, πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία που ενυπάρχουν σε αυτά.

Για την επίτευξη των διδακτικών στόχων προτείνεται η αξιοποίηση ποικιλίας μεθόδων διδασκαλίας, ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες της σχολικής τάξης. Είναι πολύ σημαντικό να επιχειρείται αφόρμηση από ήδη υπάρχουσες γνώσεις, με βάση τις αρχές του εποικοδομισμού. Η κατανόηση της δομής της λατινικής γλώσσας, η μελέτη του λεξιλογίου και η διδασκαλία των φαινομένων της Γραμματικής και του Συντακτικού διευκολύνονται από τη συγκριτική προσέγγισή τους με τα αντίστοιχα φαινόμενα της αρχαίας και της νέας ελληνικής γλώσσας.

Παράλληλα με τις εποικοδομιστικές στρατηγικές και τη μαθητοκεντρική προσέγγιση, ιδιαίτερα κατά τη διδασκαλία νέων εννοιών μπορεί να υιοθετείται και η τεχνική της εμπλουτισμένης εισήγησης, που αποβαίνει ιδιαίτερα αποτελεσματική, καθώς περιλαμβάνει και συμμετοχικές δραστηριότητες. Γενικότερα, συνιστάται να χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί περισσότερο ενεργητικές τεχνικές και να εναλλάσσουν στη διδασκαλία τους τον διάλογο, τον καταιγισμό ιδεών, την πρακτική άσκηση και την εργασία σε ομάδες, με παράλληλη αξιοποίηση των ΨΜ. Επίσης, προτείνεται ως μέθοδος διδασκαλίας η κειμενοκεντρική, ώστε, στο μέτρο του δυνατού, να δίνεται έμφαση στα στοιχεία εκείνα που επιτρέπουν την κατανόηση της γλωσσικής συνοχής και νοηματικής συνεκτικότητας.

Κομβικό ρόλο κατέχει η απόδοση στη Νέα Ελληνική των ανθολογούμενων χωρίων, η οποία συνιστά ουσιώδη παράμετρο της διδασκαλίας της Λατινικής στο Λύκειο. Πρόκειται για μία πνευματική εργασία που οξύνει την κρίση, καλλιεργεί το γλωσσικό αισθητήριο και τη νόηση. Σε αυτή τη διαδικασία ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι ιδιαίτερα σημαντικός, αφού αυτός/ή καλείται να ενισχύσει και να ενθαρρύνει την αυτενέργεια των μαθητών/τριών, τροφοδοτώντας τη διαδικασία με τα αναγκαία υποστηρίγματα στο πλαίσιο μιας εμπλουτισμένης διδασκαλίας, π.χ. μεθοδική αναζήτηση στο βιβλίο αναφοράς (Γραμματική) και στο Λεξιλόγιο, πρόνοια για διαγραμματική επαφή με το κείμενο σε απαιτητικά σημεία, χρήση ΨΜ κ.λπ., προκειμένου οι μαθητές/τριες να ενδυναμωθούν, αλλά και να συνειδητοποιήσουν ότι η διαδικασία της νεοελληνικής απόδοσης δεν είναι μονοσήμαντη ούτε μοναδική.

II. Βάσει των ανωτέρω, υπογραμμίζεται ότι «για να αξιοποιηθεί το παιδευτικό περιεχόμενο των Λατινικών σκόπιμο είναι η διδασκαλία του μαθήματος να πλαισιώνεται από τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο». Επιπρόσθετα, μέσα από την εμβάθυνση στη γλωσσική διδασκαλία της Λατινικής δίνεται η ευκαιρία στους/στις μαθητές/τριες της Γ' Λυκείου Ε.Α.Ε. ΟΠΑΣ «να αναπτύξουν σημαντικές ικανότητες και δεξιότητες όπως λ.χ. κριτική ικανότητα, οργάνωση στη σκέψη και τον

λόγο, μνημονική ικανότητα για τις ανάγκες αναλυτικής και συνθετικής σκέψης, παρατηρητικότητα, στρατηγικές επίλυσης προβλήματος κ.ά.».».

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, επισημαίνεται ότι η προσέγγιση του περιεχομένου του μαθήματος δεν αποβλέπει σε έναν στείρο και μηχανιστικό τρόπο αναπαραγωγής της γνώσης, αλλά στην ενίσχυση της ρωμαιογνωσίας κατά τρόπο που να συμβάλλει στη συνειδητοποίηση της αξίας της λατινικής γλώσσας και του ρωμαϊκού κόσμου ως αναπόσπαστου τμήματος του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

III. Αξιοποιείται η αναθεωρημένη Εισαγωγή (Δ. Ζ. Νικήτα – Β. Βαϊόπουλου) που υπάρχει στο βιβλίο Λατινικά (Τεύχος Α') με κωδικό 22-0286.

Ενδεικτικές ερωτήσεις σχετικά με το ιστορικό πλαίσιο και τις κύριες πτυχές της λατινικής γραμματείας παρατίθενται παραπάνω στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.

IV. Ενδεικτικές ετυμολογικές συσχετίσεις

Ακολουθούν λέξεις που χρησιμοποιούνται στη σύγχρονη επικοινωνία στα ΝΕ και προέρχονται από τα Λατινικά, συνήθως με τη μεσολάβηση μιας ρωμανικής γλώσσας, συχνότερα της Γαλλικής και της Ιταλικής. Στις περισσότερες περιπτώσεις η λέξη σήμερα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτή που είχε στην Αρχαιότητα.

Προσοχή: δεν αναφέρονται λατινικές λέξεις που έχουν κοινή ρίζα με τις ελληνικές (π.χ. pater - πατήρ, genus -γένος), αλλά μόνο οι ελληνικές που έχουν προέλθει από τη λατινική γλώσσα, συνήθως με τη μεσολάβηση ρωμανικών γλωσσών.

Οι λέξεις με αστερίσκο δεν αναφέρονται στα ετυμολογικά σχόλια κάθε Μαθήματος, αλλά έχουν επιλεγεί ως εμφανώς αναγόμενες σε λατινική λέξη. Οι σημασίες των λέξεων της ΝΕ βασίζονται κυρίως στο *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* του Γ. Μπαμπινιώτη. Ακολουθως παρατίθενται οι συνηθέστερες ετυμολογικές συσχετίσεις:

Μάθημα 16.

gladius: το ξίφος—γλαδιόλα (λουλούδι)

*princeps: ο ηγεμόνας—πρίγκιπας, πριγκιπάτο

signum: η σημαία, το σημείο—σινιάλο

militaris: στρατιωτικός—μilitarισμός

numerus: ο αριθμός, το νούμερο—νούμερο

arma: τα όπλα— τα άρματα, ο αρματολός

*dux: αρχηγός—δούκας, δουκάτο

*mitto (σουπίνo missum): στέλνω—κομισάριος (επίτροπος), μισιονάριος (ιεραπόστολος καθολικής εκκλησίας)

*verto: στρέφω—η βερσιόν (εκδοχή, παραλλαγή), βέρτιγκο (ίλιγγος, αίσθημα περιστροφής)

*curro: τρέχω— η κούρσα (αγώνας ταχύτητας, το τρέξιμο), ο κούριερ (ο ταχυδιανομέας)

Μάθημα 17.

tabernaculum: η σκηνή—ταβέρνα

communis: κοινός—κομμουνισμός

*miseror: θρηνώ, λυπάμαι κάποιον—μιζέρια/μίζερος

*mercator: ο έμπορος—ο μερκαντισμός (εμποροκρατία, οικονομικό σύστημα)

*virtus: αρετή, χάρισμα—βιρτουόζος (δεξιότηχνης)

Μάθημα 18.

pastor: ο ποιμένας, ο βοσκός—πάστορας (προτεστάντης ιερέας)

(ex)traho: τραβάω (έξω)—τρακτέρ

*confundo (σουπίνo: confusum): συγχέω—το κομφούζιο (μπερδεμένη κατάσταση)

Μάθημα 19.

pravus: διεστραμμένος—μπράβος

socius: σύντροφος—σοσιαλισμός

*rugna: μάχη—μπουνιά

Μάθημα 20.

cado: πέφτω—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο)

diaeta: (θερινή) κατοικία—δίαιτα

solarium: λιακωτό—(το) σολάριουμ (συσκευή με την οποία υποβάλλεται κανείς σε τεχνητό μαύρισμα)

velum: κουρτίνα— (το) βέλο (λεπτό ύφασμα που καλύπτει γυναικεία καπέλα ή και μέρος του προσώπου), το βήλο (κομμάτι πανί)

*(dis)curro: τρέχω (εδώ κι εκεί)—η κούρσα (αγώνας ταχύτητας, το τρέξιμο), ο κούριερ (ο ταχυδιανομέας)

Μάθημα 21.

*dux: αρχηγός—δούκας

*dictator: αρχιστράτηγος με έκτακτες εξουσίες για περιορισμένο διάστημα—δικτάτορας (πρόσωπο που κατέλαβε την εξουσία με βίαιο τρόπο)

Μάθημα 22.

numerus: ο αριθμός—νούμερο

fructus: ο καρπός—φρούτο

*res publica: η πολιτεία, η δημοκρατία—ρεπουμπλικάνοι (πολιτικό κόμμα των ΗΠΑ)

*servio: υπηρετώ —σερβιτόρος, σερβίρω

*motus: η κίνηση—το μοτίβο (ρυθμική μουσική ιδέα, επαναλαμβανόμενο εικαστικό ή λογοτεχνικό θέμα), το μοτέρ (η μηχανή), το μοτοποδήλατο, η μοτοσικλέτα κ.ο.κ.

Μάθημα 23.

siccus: στεγνός, ξηρός—σέκος (ξηρός, άναυδος, στον τόπο=νεκρός)

ascendo: ανεβαίνω—ασανσέρ

arma: όπλα—άρματα, αρματολός (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 16)

piscatorius: ψαράδικος—πισίνα

ianua: πόρτα—Ιανουάριος

*vinco: νικώ—Βίκτωρ, Βικτωρία (κύρια ονόματα)

*oculus: μάτι—τα κιάλια

*bene: καλά—το μπόνους, η μπουνάτσα (η καλοκαιρία)

*pars: το μέρος—η πάρτη (ο εαυτός μου, τα προσωπικά μου συμφέροντα), το πάρτι, η παρτίδα, η παρτιτούρα

Μάθημα 25.

arbor: δέντρο—το άλμπουρο (το κατάρτι)

muri: τα τείχη—το μουράγιο (προκυμαία, χτιστό τμήμα λιμανιού)

extremus: έσχατος—εξτρεμισμός

Μάθημα 26.

minor: μικρότερος—μίνι, μινόρε

festivus: πρόσχαρος—φεστιβάλ

constantia: σταθερότητα—Κωνσταντίνος

patientia: υπομονή—πασιέντσα

*studiose: με επιμέλεια—στούντιο

*vita: ζωή—η βιταμίνη

Μάθημα 27.

minor: μικρότερος—μίνι, μινόρε (υπάρχει στα ετυμολογικά του μαθ. 26)

sonorus: ηχηρός—σονάτα (είδος μουσικής σύνθεσης), σονέτο (λυρικό ποίημα)

durus: σκληρός—ντούρος (σκληρός, αυτός που δε λυγίζει εύκολα)

robum: καρπός—πόμολο

Μάθημα 28.

notus: γνωστός—η νότα

custodia: φρουρά, φυλακή—κουστωδία (επίσημη συνοδεία αστυνομικών ή στρατιωτικών)

*homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)

*servus: δούλος, υπηρέτης—σερβιτόρος, σερβίρω

*summus: ύψιστος, ανώτατος, ολόκληρος—η σούμα (το σύνολο)

Μάθημα 29.

*homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)

instituo: διδάσκω—ινστιτούτο (μορφωτικό—πολιτιστικό ίδρυμα)

milia/mille: χίλια, η χιλιάδα—(το) μίλι

sutor: παπουτσή (αυτός που ράβει υποδήματα—(κο)στούμι

opera: εργασία, κόπος—όπερα, οπερέτα (μουσικά είδη)

doceo: διδάσκω—ντοκουμέντο

Μάθημα 30.

luxuria: πολυτέλεια—το λούσο (εντυπωσιακό ρούχο ή είδος καλλωπισμού)

familia: οικογένεια—φαμίλια

honor/s: η τιμή—(το) onόρε

*res: πράγμα—ρεαλισμός

Μάθημα 31.

congregior: συγκρούομαι, συγκεντρώνομαι, συνέρχομαι—κογκρέσο (συνέλευση)

*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο,

opera (+ γενική): με τις ενέργειες κάποιου—όπερα, οπερέτα (μουσικά είδη)

*(per)moneo: (παρα)κινώ—το μοτίβο (ρυθμική μουσική ιδέα, επαναλαμβανόμενο εικαστικό ή λογοτεχνικό θέμα), το μοτέρ (η μηχανή), το μοτοποδήλατο, η μοτοσικλέτα κ.ο.κ.

Μάθημα 32.

vetustas: αρχαιότητα—βετεράνος

*colo (colui - cultum - colere 3): καλλιεργώ—κουλτούρα

*conformo: διαμορφώνω—κονφορμισμός ή κομφορμισμός (συμβατισμός)

*liber: το βιβλίο—το λιμπρέτο (το κείμενο όπερας ή άλλου μουσικού έργου)

*imitor: μιμούμαι—μιτασιόν (η απομίμηση - και ως επίθετο)

*fortis: δυνατός, γενναίος—το φόρτε (το δυνατό σημείο κάποιου)

Μάθημα 33.

*libido: πάθος—η λίμπιντο (η ερωτική ορμή)

propago: αφήνω απογόνους—προπαγάνδα

sano: θεραπεύω—το σανατόριο (θεραπευτικό ίδρυμα)

Μάθημα 34.

forte: τυχαία, ίσως/fortuna: τύχη—φουρτούνα

*dux: αρχηγός—δούκας, δουκάτο

*templum: το ιερό, ο ναός—το τέμπλο (το εικονοστάσιο μεταξύ αγίου βήματος και κυρίως ναού στις εκκλησίες)

Μάθημα 35.

*miseror: θρηνώ, λυπάμαι κάποιον—μιζέρια/μίζερος

*plebs και plebes: οι πληβείοι—η πλέμπα, η πλεμπάγια (ο όχλος)

*curo: φροντίζω—η κούρα (η φροντίδα), κουράρω

*mercenarius: μισθωτός εργάτης—ο μερκαντιλισμός (εμποροκρατία, οικονομικό σύστημα)

Μάθημα 36.

scamnum: το σκαμνί—σκαμνί

solvo: λύνω—σβέλτος

*maximus: μέγιστος—το μάξι (μακρύ φόρεμα), ο μαξιμαλισμός (η προβολή αιτημάτων στο υπέρτατο όριο), ο Μάξιμος (κύριο όνομα)

*mitto: στέλνω—ο κομισάριος (επίτροπος), ο μισιονάριος (ο ιεραπόστολος της καθολικής εκκλησίας)

*impero: διατάζω—ο ιμπεριαλισμός (τάση για εδαφική επέκταση ή κατάκτηση)

Μάθημα 37.

casus: τυχαίο ή απροσδόκητο περιστατικό—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο)

*miseror: λυπάμαι—μιζέρια, μίζερος

*miser: δυστυχής—μιζέρια, μίζερος

natura: η φύση—νατουραλισμός (αισθητικό κίνημα)

*servus: δούλος, υπηρέτης—σερβιτόρος, σερβίρω

*populus: ο λαός—το πόπολο (ο λαός υποτιμητικά), ποπ (κάτι δημοφιλές, για το ευρύ κοινό, εμπορική μουσική), Ποπ Αρτ κ.ο.κ.

- *res: πράγμα—ρεαλισμός
- *furor: η μανία—φουριόζος, η φούρια (η πιεστική βιασύνη)
- *victor: ο νικητής, victoria: η νίκη—Βίκτωρ, Βικτωρία (κύρια ονόματα)
- *rugno: μάχομαι—η μπουνιά

Μάθημα 38.

- natura: η φύση—νατουραλισμός (αισθητικό κίνημα)
- *mos: έθιμο, ήθος—αμοραλιστής, αμοραλισμός
- *res: πράγμα, η πραγματικότητα—ρεαλισμός
- *mora: η καθυστέρηση—το μορατόριουμ (συμφωνία για αναστολή προκλητικών ενεργειών μεταξύ κρατών)
- *moriō (σουπίνο mortuum): πεθαίνω—ο μόρτης (ο μάγκας, ο αλήτης)

Μάθημα 39.

- premo: πιέζω—η πρέσα, πρεσάρω
- materia: ύλη—ματεριαλισμός (υλισμός)
- miles: στρατιώτης—μilitarισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το militaris)
- minus: λιγότερο— το μίνι, μινόρε (υπάρχει στα ετυμολογικά του μαθ. 26 αναφορικά με το minor)
- *res: πράγμα, η πραγματικότητα—ρεαλισμός
- *virtus: αρετή, χάρισμα—βιρτουόζος (δεξιότηχνης)
- *fortuna: τύχη—φουρτούνα
- *ago: κάνω, οδηγώ—ο ακτιβισμός (έντονες μορφές αγώνα για την επίτευξη στόχων), ακτιβιστής
- *imperator: στρατηγός— ο ιμπεριαλισμός, ιμπεριαλιστής
- *optimus: άριστος—ο οπτιμισμός (στάση ζωής που προσδοκά καλή εξέλιξη των πραγμάτων)

Μάθημα 40.

- armatus: οπλισμένος—άρματα, αρματολός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το arma)
- solus: μόνος— (το) σόλο
- conservo: σώζω—κονσέρβα
- celeriter: γρήγορα—ο κέλητας (γρήγορο άλογο)
- miles: στρατιώτης—μilitarισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το militaris)
- *res: πράγμα—ρεαλισμός

Μάθημα 41.

- antiquus: αρχαίος—η αντίκα
- *antiquitas: η αρχαιότητα—η αντίκα
- pectus: στήθος—(το) πέτο
- *homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)
- *bonus: καλός—το μπόνους, η μπουνάτσα (η καλοκαιρία)
- *verbum: ο λόγος—ο βερμπαλισμός (η χρήση εντυπωσιακών εκφραστικών σχημάτων), ο βερμπαλιστής
- *intelligo/intellego: καταλαβαίνω—η ιντελιγκέντσια (η ιδιαίτερη ομάδα των διανοουμένων)
- *colo (colui - cultum - colere 3): καλλιεργώ—κουλτούρα
- *placeo: αρέσω—το πλασέμπο (εικονικό φάρμακο που παράγει στον ασθενή την αυθυποβολή της βελτίωσης της κατάστασής του)

Μάθημα 42.

*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο, οχυρό

*regie: με τρόπο τυραννικό/βασιλικό—ο ρήγας (βασιλιάς)

*intelligo: καταλαβαίνω—η ιντελιγκέντσια (η ιδιαίτερη ομάδα των διανοουμένων)

Μάθημα 43.

*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο, οχυρό

finis: τέλος, όριο—φινάλε

cado: πέφτω —(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο)

*miser: δυστυχής—μιζέρια, μίζερος

*succurrit: έρχεται κάτι στο μυαλό—curro: τρέχω—η κούρσα (αγώνας ταχύτητας, το τρέξιμο), ο κούριερ (ο ταχυδιανομέας)

*futurus -a -um: μετοχή μέλλοντα του sum—φουτουριστικός, φουτουρισμός

*servitus: δουλεία—σερβιτόρος, σερβίρω

finis: τέλος, όριο—το φινάλε

patior: ανέχομαι, υπομένω—η πασιέντσα

*vita: ζωή—η βιταμίνη

Μάθημα 44.

cado: πέφτω—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο) (υπάρχει στα σχόλια του μαθήματος 43)

forte: τυχαία, ίσως/fortuna: τύχη—φουρτούνια

*colo (colui – cultum – colere 3): καλλιεργώ—κουλτούρα

tempus: ο χρόνος—το τέμπο (ο ρυθμός)

*intelligo: καταλαβαίνω—η ιντελιγκέντσια (η ιδιαίτερη ομάδα των διανοουμένων)

*vita: ζωή—η βιταμίνη

Μάθημα 45.

*castra: στρατόπεδο (castrum: φρούριο)—κάστρο, οχυρό

celeriter: γρήγορα—ο κέλητας (γρήγορο άλογο)

casus: τυχαίο ή απροσδόκητο περιστατικό—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο) (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 37)

miles: στρατιώτης—μυλιταρισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το militaris)

*curo: φροντίζω—η κούρα (η φροντίδα), κουράρω

*mitto (σουπίνo missum): στέλνω—κομισάριος (επίτροπος), μισιονάριος (ιεραπόστολος καθολικής εκκλησίας)

*res: πράγμα—ρεαλισμός

Μάθημα 46.

*communis: κοινός—κομμουνισμός (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 17)

natura: η φύση—νατουραλισμός (αισθητικό κίνημα) (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 38)

*res publica: η πολιτεία, η δημοκρατία—ρεπουμπλικάνοι (πολιτικό κόμμα των ΗΠΑ)

*rego: κατευθύνω, κυβερνώ—ο ρήγας (ο βασιλιάς)

*pars: το μέρος—η πάρτη (ο εαυτός μου, τα προσωπικά μου συμφέροντα), το πάρτι, η παρτίδα, η παρτιτούρα

cado: πέφτω—(το) κάζο (ζημιά, πάθημα, στραπάτσο) (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 37)

*decet: αρμόζει—το ντεκόρ

- *homo: άνθρωπος—ουμανισμός (ανθρωπισμός)
- *bonus: καλός—το μπόνους, η μπουνάτσα (η καλοκαιρία)

Μάθημα 47.

- vestis: φόρεμα—βεστιάριο
- tempus: ο χρόνος—το τέμπο (ο ρυθμός)
- (ex)traho: τραβάω (έξω)—το τρακτέρ
- *video: βλέπω—το βίντεο

Μάθημα 48.

- albus: λευκός—(το) άλμπουμ
- instingo (σουπίνο instinctum): παρορμώ, κατευθύνω— το ένστικτο
- durus: σκληρός—ντούρος (σκληρός, αυτός που δε λυγίζει)
- *pulchritudo: η ομορφιά—Πουλχερία (κύριο όνομα)
- *impero: διατάζω—ο ιμπεριαλισμός (τάση για εδαφική επέκταση ή κατάκτηση)
- miles: στρατιώτης—μilitarισμός (υπάρχει στο μάθημα 16 αναφορικά με το militaris)
- doceo: διδάσκω—ντοκουμέντο
- *video: βλέπω—το βίντεο
- *servus: δούλος, υπηρέτης—σερβιτόρος, σερβίρω

Μάθημα 49.

- *forte: τυχαία, ίσως/fortuna: τύχη—φουρτούνα
- *ferrum: σίδηρος—η φερίτινη (πρωτεΐνη που ρυθμίζει τον σίδηρο του οργανισμού)
- *officium: καθήκον, έργο—το οφίκιο ή οφίτσιο (τίτλος, αξίωμα)
- *factum: πράξη—ντεφάκτο (εκ των πραγμάτων, στην πράξη)

Μάθημα 50.

- solus: μόνος—(το) σόλο (υπάρχει στα σχόλια του μαθ. 40)
- *mitto (σουπίνο missum): στέλνω—κομισάριος (επίτροπος), μισιονάριος (ιεραπόστολος καθολικής εκκλησίας)
- *placet: αρέσει—το πλασέμπο (εικονικό φάρμακο που παράγει στον ασθενή την αυθυποβολή της βελτίωσης της κατάστασής του)
- *imperium: εξουσία—ο ιμπεριαλισμός (τάση για εδαφική επέκταση ή κατάκτηση)
- *magistra: η δασκάλα, η σύμβουλος—ο μάγιστρος (ανώτατο αξίωμα στην ύστερη ρωμαϊκή και βυζαντινή περίοδο)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΜΑΘΗΣΗΣ

Ο/Η εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του/της διαδραστικά συστήματα μάθησης, τα οποία λειτουργούν ως υποστηρικτικά εργαλεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο διαδραστικός πίνακας συνιστά ένα τεχνολογικό μέσο που έχει τη λειτουργικότητα του συμβατικού πίνακα και τις δυνατότητες ενός υπολογιστή. Επιπλέον, η επιφάνεια εργασίας είναι αλληλεπιδραστική. Επομένως, ο διαδραστικός πίνακας μπορεί να αξιοποιηθεί ως εποπτικό μέσο αλλά και ως μέσο ενίσχυσης της μαθητοκεντρικής διδασκαλίας. Στην περίπτωση που αξιοποιείται αποκλειστικά ως εποπτικό μέσο το αποτέλεσμα είναι η ενίσχυση των δασκαλοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας με τους/τις μαθητές/τριες να έχουν τον ρόλο του παθητικού δέκτη της γνώσης. Ωστόσο, το ζητούμενο είναι ο μετασχηματισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας προς την κατεύθυνση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών/τριών σε αυτή. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού προϋπόθεση είναι η αξιοποίηση της διαδραστικότητας, του κύριου γνωρίσματος του τεχνολογικού αυτού μέσου που το διαφοροποιεί από άλλα. Βασικές δυνατότητες του διαδραστικού πίνακα είναι οι εξής:

α) Δημιουργία και διαχείριση απεριόριστου αριθμού σελίδων: ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να δημιουργεί περιεχόμενο σε πολλές σελίδες παράλληλα ή και να μεταφέρει περιεχόμενο από τη μια σελίδα στην άλλη. Καθώς εύκολα μπορεί να μετακινηθεί σε οποιαδήποτε σελίδα επιθυμεί ή και να αλλάξει τη σειρά τους, η μαθησιακή διαδικασία καθίσταται μη γραμμική. Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα αποθήκευσης του περιεχομένου των σελίδων ή και καταγραφής του μαθήματος σε μορφή βίντεο, γεγονός που επιτρέπει τον διαμοιρασμό και την επαναχρησιμοποίησή του.

β) Δημιουργία/Εισαγωγή και διαχείριση αντικειμένων: υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας ή εισαγωγής αντικειμένων στις σελίδες ενός μαθήματος. Ο χρήστης μπορεί εύκολα να τα μετακινήσει ή να επιλέξει αλλαγή μεγέθους, περιστροφή, αντιγραφή και επικόλληση, διαγραφή, δημιουργία υπερσυνδέσμου κ.ά.

γ) Τοποθέτηση αντικειμένων σε επίπεδα - Σκίαση οθόνης: πρόκειται για λειτουργίες που επιτρέπουν την τμηματική παρουσίαση πληροφοριών, την προοδευτική εμφάνιση πολύπλοκου περιεχομένου και την εστίαση της προσοχής των μαθητών/τριών.

δ) Χρήση ποικίλων εργαλείων: ο χρήστης έχει στη διάθεσή του σχεδιαστικά εργαλεία καθώς και εργαλεία γραφής και επισήμανσης (ποικιλία γραμμών διαφορετικού πάχους, χρώματος), ενώ υπάρχει η δυνατότητα επισήμανσης και σχολιασμού του προβαλλόμενου περιεχομένου επί της οθόνης. Σημαντική λειτουργία του διαδραστικού πίνακα είναι η αναγνώριση ελεύθερης γραφής ή ελεύθερου σχεδίου και η δυνατότητα μετατροπής σε κείμενο ή σχήμα αντίστοιχα. Επιπλέον, ο χρήστης μπορεί εύκολα να μεταφέρει ό,τι προβάλλεται επί του πίνακα (περιεχόμενο ιστοσελίδων, αρχείων pdf κ.ά.) στις σελίδες του μαθήματός του με τα εργαλεία καταγραφής οθόνης.

ε) Αξιοποίηση πολυμεσικού περιεχομένου (ήχος, βίντεο, κινούμενη εικόνα).

Η παιδαγωγική αξιοποίηση των παραπάνω λειτουργιών του διαδραστικού πίνακα κατά την εκπαιδευτική διαδικασία υποστηρίζει το έργο των εκπαιδευτικών προς την κατεύθυνση επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Για τον λόγο αυτό, οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται να αξιοποιούν τις δυνατότητες που παρέχουν τα διαδραστικά συστήματα μάθησης. Ειδικότερα, κατά τη διδασκαλία λατινικών κειμένων συστήνεται η χρήση εργαλείων γραφής και επισήμανσης, προκειμένου να δίνεται έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία των κειμένων κατά τη μελέτη τους. Επιπλέον, κατά τη διδασκαλία στοιχείων γραμματικής καλό είναι να χρησιμοποιούνται τα παραπάνω εργαλεία για την επισήμανση των ιδιαίτερων μορφολογικών χαρακτηριστικών. Η διδασκαλία συντακτικών φαινομένων υποβοηθείται από δυνατότητες που παρέχει ο διαδραστικός πίνακας, όπως π.χ. εύκολη μετακίνηση ή αντικατάσταση λέξεων ή φράσεων. Ακόμα, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να δημιουργεί ή να διαχειρίζεται έτοιμα αντικείμενα, γεγονός που διευκολύνει τις πολλαπλές αναπαραστάσεις του περιεχομένου του θέματος που μελετάται κάθε φορά, ώστε αυτό να προσαρμόζεται στα διαφορετικά προφίλ νοημοσύνης των μαθητών/τριών και

να διευκολύνεται η κατανόησή του. Η οπτικοποίηση της νέας πληροφορίας προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και βοηθά στην κατανόηση και εμπέδωση της γνώσης. Ωστόσο, η χρήση του διαδραστικού πίνακα δεν θα πρέπει να περιορίζεται στα παραπάνω, καθώς στην περίπτωση αυτή οι μαθητές/τριες έχουν τον ρόλο του παθητικού δέκτη της γνώσης. Ο/Η εκπαιδευτικός θα πρέπει να επιδιώκει τη δημιουργική εμπλοκή των μαθητών/τριών στην παραγωγή της σχολικής γνώσης. Η παιδαγωγική αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει ο διαδραστικός πίνακας τον καθιστά ένα εργαλείο μάθησης με τους/τις μαθητές/τριες σε ρόλο δημιουργικό. Για παράδειγμα, κατά τη διαδικασία της μετάφρασης συστήνεται η συνεργατική κατασκευή ενός νοητικού χάρτη του κειμένου με τη χρήση κατάλληλου εργαλείου (π.χ. mindmap της εφαρμογής e-me draw), ο οποίος να αποτυπώνει τη δομή του κειμένου και επιμέρους πληροφορίες. Στην περίπτωση αυτή η εννοιολογική χαρτογράφηση με τη βοήθεια του διαδραστικού πίνακα αξιοποιείται ως γνωστικό εργαλείο συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης.

Κατά την προσέγγιση λατινικών κειμένων οι μαθητές/τριες έχουν τη δυνατότητα να δημιουργούν από κοινού διαδραστικές χρονογραμμές και διαδραστικούς χάρτες με τη βοήθεια κατάλληλων ψηφιακών εργαλείων (βλ. για παράδειγμα τα ψηφιακά εργαλεία h5p *timeline* και *image hotspots* αντίστοιχα, διαθέσιμα στην ενότητα «e-me content» της ψηφιακής εκπαιδευτικής πλατφόρμας e-me). Συστήνεται, επίσης, η διδακτική αξιοποίηση ψηφιακών συλλογών αρχαιολογικών μουσείων κατά τη μελέτη των λατινικών κειμένων, ώστε να διευκολύνεται η κατανόησή τους και κατ' επέκταση η γνωριμία με τον λατινικό πολιτισμό (π.χ. <https://www.namuseum.gr/collection/romaiiki-periodos/>). Κατά τη διαδικασία αυτή οι μαθητές/τριες θα πρέπει να ενθαρρύνονται ώστε να ανακαλύπτουν και να συνοικοδομούν τη γνώση, ενώ συγχρόνως να εκφράζονται δημιουργικά. Μέσω του διαδραστικού πίνακα η πληροφορία είναι άμεσα διαθέσιμη σε όλη την τάξη, η οποία χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα εργαλεία (π.χ. ψηφιακά εργαλεία h5p, εργαλεία επαυξημένης πραγματικότητας, όπως π.χ. https://artutor.ihu.gr/index_el/) και τις κατάλληλες πηγές (π.χ. <https://www.searchculture.gr/aggregator/>, <http://collections.culture.gr/>, <https://nam.culture.gr/>), με τη σωστή οργάνωση και την υποστήριξη του/της εκπαιδευτικού μπορεί να λειτουργήσει ως ερευνητική ομάδα με στόχο όχι μόνο την ανακάλυψη της γνώσης, αλλά και τη δημιουργία πρωτότυπου ψηφιακού υλικού (π.χ. δημιουργία ψηφιακού μουσείου, εικονικής περιήγησης, podcast κ.ά.). Το υλικό αυτό υπάρχει η δυνατότητα να τεθεί στη διάθεση της ευρύτερης μαθητικής κοινότητας (π.χ. μέσω κυψελών στην ψηφιακή εκπαιδευτική πλατφόρμα e-me), να τροποποιηθεί και να εμπλουτιστεί. Με τον τρόπο αυτό η εργασία των μαθητών/τριών ξεφεύγει από τα στενά όρια της τάξης και αποκτά νόημα για το σύνολο της μαθητικής κοινότητας, η οποία μαθαίνει να λειτουργεί ως ένα εργαστήριο μάθησης και συμπαραγωγής της γνώσης.